

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A remény nélküli jövő, avagy a tényleges
életfogytig tartó szabadságvesztés dilemmái**

**Kézirat lezárásának dátuma:
2024. november 3.**

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
2. A TÉSZ szabályozási környezete.....	3
2.1. Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés története nagy vonalakban	3
2.2. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés de lege lata	4
3. Nemzetközi kitekintés.....	6
3.1. Más országok szabályozása	6
3.2. Az EJEK vonatkozó joggyakorlata	7
4. Felmerülő problémák	10
4.1. A magyar ítélkezési gyakorlat és az EJEK elvárása közötti feszültségek.....	10
4.2. Kötelező kegyelmi eljárás: jogintézmény vagy megfoghatatlan ígéret? – Az alkotmánykonformitás kérdésköre	15
4.3. „Börtön a börtönön belül?” – A büntetés-végrehajtás helyzete	19
4.3.1. A hosszútávú speciális részleg	19
4.3.2. Börtönártalmak	22
5. De lege ferenda, avagy javaslatok a jogfejlődésre és a nemzetközi standardokhoz való igazodásra.....	24
5.1. Kategória-és kreditrendszer alkalmazása TÉSZ-eseknél	25
5.2. A mesterséges intelligencia bevonása a büntetés-végrehajtásba	28
6. Záró gondolatok	30
6.1. Dilemmák.....	30
6.2. Összegzés.....	33
Irodalomjegyzék	35

1. Bevezetés

A büntetési nemek közt súlyosságát tekintve legkiemelkedőbb a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (a továbbiakban: TÉSZ). Különös helyet foglal el a jogrendszerünkben, mivel nem csak az elkövetett bűncselekmények megtorlását szolgálja, hanem az elkövetők társadalomból való végleges kiiktatásának eszközeként is értelmezhető, ugyanis a 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv.tv.)¹ a TÉSZ büntetés céljaként kizárólag az ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítését tűzte ki.

A téma felvetését indokolja tehát egyrészt a Bv.tv. jelenlegi rendelkezései módosításának kívánalma, tekintve például a kötelező kegyelmi eljárás intézményét, mely éles ellentétben áll az előbb említett céllal, az Emberi Jogok Európai Egyezményével (a továbbiakban: Egyezmény), ezáltal pedig az Alaptörvénnyel. Másrészt az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB, Bíróság) 2024 nyarán újabb, hazánkat elmarasztaló ítéletet hozott a TÉSZ kérdéskörével összefüggésben, így továbbra is fennáll ezen probléma aktualitása. Az Alkotmánybíróság például a 2010-es évben tíz alkalommal foglalkozott a TÉSZ-szel, 2023-ban ismét érkezett az Alaptörvény értelmezésére irányuló indítvány e tárgykörben, érdemi határozat mégsem született még az ügyben. Véleményem szerint azért nem, mert nem a megfelelő rendelkezés áll az alkotmányjogi panaszok középpontjában. *„A jogintézmény kapcsán egymásnak feszül az elnevezéséből eredő elvárás és annak nem feltétlenül az elkövető élete végéig tartó hossza, az abszolút határozott szankció jellege és a bírói diszkréció igénye, valamint a jogalkotói szándék és a magyar szabályozást bíráló strasbourgi döntések.”*²

A TÉSZ vonatkozásában felmerül továbbá megannyi – elgondolkodtató – kérdés. Embertelennek minősül-e ez a büntetés? Mi a helyzet a jelenlegi felülvizsgálati szabályozással? Beszélhetünk-e alkotmánykonformitásról? Hogyan tudnánk a TÉSZ-re ítélt büntetés-végrehajtását megreformálni? Ezen dolgozatomban többek között e kérdésekre keresem a választ. A dolgozat írása során az idegen nyelvű szakirodalmakat, illetve a Bíróság honlapján angol nyelven fellelhető EJEB ügyeket a DeepL³ fordítóprogram segítségével fordítottam magyar nyelvűre.

¹ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

² DÁVID LILLA: A kötelező tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés értelmezése a Kúria 3/2020. számú büntető jogegységi határozata kapcsán. *Magyar Jog* 2021/11. 671.o.

³ <https://www.deepl.com/en/translator>

2. A TÉSZ szabályozási környezete

2.1. Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés története nagy vonalakban

A klasszikus életfogytiglani börtön elsőként a Bambergische Halsgerichtsordnungban, 1507-ben jelenik meg „ewige” (azaz örökös) börtönként, mint a szabadságvesztés-büntetés egy fajtája. Az 1400-as évektől kezdődően az „örökös börtön” már része a magyar büntetési rendszernek is.⁴

Az 1950. évi II. törvény a Büntető Törvénykönyv Általános Részéről (Btá.) váltotta fel a Csemegi-kódex 70 évig hatályos általános részét.⁵ Az életfogytig tartó szabadságvesztést fenntartotta, az 1961. évi Btk. azonban kiiktatta, mondván az elítélt átnevelése határozott ideig tartó szabadságelvonással is megvalósulhat, nem szükséges az életfogytig tartó szabadságvesztés intézménye. Az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet azonban újra beemelte az 1961. évi Btk. szankciórendszerébe az életfogytig tartó szabadságvesztést.⁶

Az 1961. évi Btk. hatálybalépése után bekövetkezett változások, valamint a jogalkalmazási tapasztalatok indukálták 1974-ben az újabb kodifikációs munkálatok megindítását, így készült el az 1978. évi IV. törvény. A törvény rendelkezései szerint a szabadságvesztés életfogytig, vagy határozott ideig tartott. A szabadságvesztés büntetést büntetés-végrehajtási intézetben, fegyház, börtön vagy fogház fokozatban kellett végrehajtani. Fegyházban kellett végrehajtani az életfogytig tartó szabadságvesztést. Az életfogytig tartó szabadságvesztésből az elítélt akkor volt feltételes szabadságra bocsátható, ha a szabadságvesztésből legalább húsz évet letöltött, és alaposan feltehető volt, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. Ha az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt újabb bűncselekményt követett el, az emiatt kiszabott szabadságvesztés nem volt végrehajtható, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja legalább öt évvel elhalasztható volt.⁷

⁴ MEZEY BARNA: Örökös fogság (Az életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés kezdetei). *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*. 2021. szeptember 13. (<https://mtajogtortenet.elte.hu/media/e5/0d/cbc7fc181e7a03b5d7663af63cc44fec475792388102094dca3d132df30f/Mezey-Barna-orokos-fogsag.pdf>) utolsó letöltés dátuma: 2024.október 30.)

⁵ GÖRGÉNYI ILONA – GULA JÓZSEF – HORVÁTH TIBOR – JACSÓ JUDIT – LÉVAY MIKLÓS – SÁNTHA FERENC – VÁRADI ERIKA: Magyar Büntetőjog. Általános rész. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2012. 55.o.

⁶ BELOVICS ERVIN: Büntetőjog I. Általános Rész. Harmadik, hatályosított kiadás. Budapest, 2020. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 461.o.

⁷ Az 1978. évi IV. törvény: 38.§, 40.§, 41.§, 42.§, 47/B.§

Az 1979 óta eltelt több mint negyven év alatt számtalan módosítás ment végbe és megszületett a 2012. évi C. törvény, azaz a jelenleg is hatályos Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.). Első jelentős lépésként kikerült a Btk. szankciórendszeréből a halálbüntetés, mert azt az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította, és 1990. október 31. napjával megsemmisítette.⁸ Az a kérdés, hogy a társadalmak hogyan reagáljanak a legsúlyosabb bűncselekményekre, ha nem halálbüntetéssel, talán a legrégebbi a nyugati civilizációban a halálbüntetés megszüntetéséért folytatott két évszázados küzdelem által felvetett kérdések közül.⁹

2.2. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés de lege lata

Mindig vagylagos jellegű büntetés, és az öt évtől húsz évig, illetve a tíz évtől húsz évig terjedő határozott tartamú szabadságvesztéssel együtt jelenik meg az adott bűncselekmény szankciójaként. A vagylagos büntetéskénti meghatározásából következően kivételes jellegű büntetésnek tekintendő.¹⁰ Eredetileg - Nagy Ferenc szavaival élve - a halálbüntetés és a határozott tartamú szabadságvesztés közötti híd szerepét töltötte be, mely kijelentés a mai viszonylatban is megállja a helyét.¹¹ Megfelelő a halálbüntetés kiváltására, mivelhogy az elkövető kikerül a társadalomból, és elvileg soha többé nem kerül vissza (ha eltekintünk a feltételes szabadságra bocsátás, illetve a köztársasági elnöki kegyelem lehetőségétől). Mivel a TÉSZ a legsúlyosabb büntetés a magyar büntetőjog szankciórendszerében, indokolt korlátozni az alkalmazásának a lehetőségét olyan elkövetőkre, akiknek a belátási képessége az életkoruk alapján is magasabb fokú.¹² Erre tekintettel, illetve súlyossági fokára utalva rendelkezik a Btk. 41.§ (1) bekezdése, miszerint csak azzal szemben szabható ki életfogytig tartó szabadságvesztés, ezáltal TÉSZ is, aki a huszadik életévét betöltötte, valamint a (2) bekezdése, amely a legsúlyosabb fokozatú végrehajtást, azaz a fegyházat írja elő végrehajtási helyszíneként.

A legsúlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket a Btk. 44.§ (1) bekezdése tartalmazza, szám szerint tizennyolc esetet. Többek között felsorolja az emberölés súlyosabban

⁸ 23/1990. (X.31.) AB határozat

⁹ BEDAU, ADAM HUGO: Imprisonment vs Death: Does Avoiding Schwarzschild's Paradox lead to Sheleff's Dilemma?, Albany Law Review, Vol. 54, pp. 481.

¹⁰ Btk. 41.§ miniszteri indoklása

¹¹ NAGY FERENC: A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban. *Börtönügyi Szemle* 2014/4. 5.o.

¹² POLT PÉTER: Új Btk. kommentár 2. kötet. Általános rész. Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013. 29.o.

minősülő esetét, az emberrablás súlyosabban minősülő esetét, a terrorcselekményt, ezek elkövetése esetén tehát a jogalkotó a jogalkalmazó mérlegelésére bízta, hogy megadja-e a feltételes szabadság lehetőségét. Szigorú, taxatív felsorolás deklarálja, hogy mely esetekben nem elegendő az életfogytig tartó szabadságvesztés (mely magában hordozza a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét), s szükséges a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása. TÉSZ az, amikor az ítélembíró ítéletében életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki, s egyidejűleg kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.¹³ A magyar szankciórendszerbe az 1998. évi LXXXVII. törvény emelte be, amely az 1978. évi Btk.-t módosította. Az első tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést 2000. április 26-án hagyta helyben a Legfelsőbb Bíróság. Valójában azonban a TÉSZ-t a 2011-ben hatályba lépett Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése vezette be és alkotmányosította a magyar jogrendszerben. Ez az alkotmányos szintű rögzítettség meglehetősen egyedinek tekinthető, s a büntetés alkotmánykonformitása vitatott, nem csak Magyarországon, hanem egész Európában.

A TÉSZ kiszabásának léteznek kötelező esetei is, amikor a bíróságnak mérlegelés nélkül kell kiszabnia az életfogytig tartó szabadságvesztést, és ráadásul a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét is kötelező kizárnia. Nem mérlegelhet a bíróság abban az esetben, ha az elkövető a 44.§ (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt bünszervezetben követte el, illetve a 45.§ (7) bekezdése alapján akkor sem, ha az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik. *„Míg ez utóbbi két esetkör egyértelmű megfogalmazást nyert a törvényben, addig az erőszakos többszörös visszaesők kötelező életfogytig tartó szabadságvesztéssel szankcionálása számos értelmezési problémát vetett fel.”*¹⁴ A 3/2020. számú BJE határozat világít rá arra, hogy a 44.§ (2) bekezdés a) pontja szerinti erőszakos többszörös visszaeső esetében is csak akkor kell a feltételes szabadság lehetőségét kizárni, ha a 44.§ (1) bekezdésében taxált bűncselekmény(ek)e)t e minőségében követte el.

¹³ 3/2020. számú BJE határozat

¹⁴ PÁPAI-TARR ÁGNES: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának tapasztalatairól. *Jog-Állam-Politika* 2024/1. 9.o.

3. Nemzetközi kitekintés

3.1. Más országok szabályozása

Egyrészt beszélhetünk életfogytig tartó szabadságvesztésről feltételes szabadságra bocsátással, melyen belül megkülönböztetünk automatikus és diszkrecionális alcsoportokat. Automatikusan történik a feltételes szabadságra bocsátás (amint az elítélt letöltötte a meghatározott ítéleti tartamot) Hollandiában vagy Svédországban, illetve diszkrecionális jogkörben születik döntés a feltételes szabadságra bocsátásról Németországban vagy Olaszországban. Másrészt pedig létezik feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélküli életfogytig tartó szabadságvesztés, ami nem más, mint a TЭСZ, mely fő képviselőjének az USA tekinthető (a legtöbb TЭСZ-es ítélet ide köthető), illetve Törökországban is jelen van ez a fajta büntetés.¹⁵

2019-ben készült egy nagyszabású felmérés, amely 216 ország relációjában vizsgálta az életfogytig tartó szabadságvesztésnek a szabályozását, gyakorlatát. A 216 országból a 2019-es évben hatvanöt országban nyílt lehetőség tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására.¹⁶ Kiemelendő az Egyesült Királyság e tekintetben. 2000-ben huszonhárom TЭСZ-es fogvatartottról számolt be a statisztika¹⁷, 2023-ban már hatvanöt főre emelkedett ezen fogvatartotti kör létszáma, mely 182,61%-os növekedést mutat huszonhárom év távlatából.¹⁸ A 2023. június 30-i számadatok szerint hetvenhat¹⁹ TЭСZ-es fogvatartottat tartunk számon Magyarországon. Érdekesség, hogy a 2023-as évre vonatkoztatva az Egyesült Királyságban hozzávetőlegesen nyolcvanhétezer összfogvatartotti létszámról beszélhettünk²⁰, míg magyar

¹⁵ JUHÁSZ ZSUZSANNA: Büntetőjogi szankciók és végrehajtásuk. Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2020.

¹⁶ VAN ZYL SMIT, DIRK – APPLETON, CATHERINE: Life imprisonment: A global human rights analysis. Harvard University Press, 2019. (<https://councilonj.foleon.com/tfls/long-sentences-by-the-numbers/an-international-perspective> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

¹⁷ APPLETON, CATHERINE – GILMAN, HANNAH: Sentenced to die in prison: reflections on whole life orders. *Prison Service Journal* 261, 2022. 4.o. (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.crimeandjustice.org.uk/sites/crim
eandjustice.org.uk/files/PSJ%20261%2C%20Sentenced%20to%20die.pdf utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

¹⁸ <https://www.sentencingcouncil.org.uk/sentencing-and-the-council/types-of-sentence/life-sentences/> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.

¹⁹ A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának adatszolgáltatása alapján

²⁰ <https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-january-to-march-2024/offender-management-statistics-quarterly-january-to-march-2024> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.

viszonylatban ugyanezen évben közel tizenkilencezer-ötszázról.²¹ Ezen nagyságrendű számok ismeretében érdemes megfigyelni, hogyan viszonyul egymáshoz az Egyesült Királyságban, illetőleg Magyarországon az összfogvatartotti létszám, valamint az ebből TÉSZ-es fogvatartottak létszáma. A 2023-as adatok alapján Magyarországon az összfogvatartotti létszám körülbelül 0,4%-a TÉSZ-es fogvatartott, míg az Egyesült Királyságban, ahol az összfogvatartotti létszám jóval magasabb, ez az arány feltételezhetően alacsonyabb. Ez azt mutatja, hogy Magyarországon szigorúbban kerül alkalmazásra a TÉSZ büntetés.

3.2. Az EJEB vonatkozó joggyakorlata

Az EJEB esszenciális szerepet játszik a TÉSZ igazságos és arányos alkalmazásában, annak biztosításában, hogy az európai államok által kiszabott TÉSZ megfeleljen az Egyezmény követelményeinek, így tehát elengedhetetlen a Strasbourgi Bíróság e kérdéskörben kiemelendő nemzetközi esetjogának ismertetése.

*Kafkaris kontra Ciprus ügy*²²

- Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása nem jelenti az Egyezmény 3. cikkének megsértését.
- Az embertelen bánásmód kérdése abban az esetben merülhet fel, ha az adott ország igazságszolgáltatási rendszere mellőzi az olyan jogi lehetőségeket és gyakorlatot, melyek a büntetés felülvizsgálhatóságát támogatják, ezáltal az elítélt szabadlábra helyezhetősége pedig kizárt.
- Az, hogy egy ország milyen konkrét formában biztosítja ezt a lehetőséget, kívül esik az EJEB vizsgálatának körén.
- Kardinális kitétel azonban, hogy e lehetőség de jure és de facto létezzen, tehát a jogi lehetőségen kívül az életfogytig tartó szabadságvesztést „mérséklő” eljárás tényleges gyakorlattal is rendelkezzen.
- A tartam redukálhatóságának megítélésénél tényező, hogy az elítéltnak van-e perspektívája a szabadulásra.

²¹ https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.

²² 21906/04. számú ügy

- Amennyiben az állam biztosítja az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálatát valamilyen úton, akkor a szabályozás idomul a 3. cikkben foglaltakhoz.

*Iorgov (No.2.) kontra Bulgária ügy*²³

- Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását felnőttkorú elkövetőre önmagában nem tiltja az Egyezmény 3. cikke vagy bármely más rendelkezése, illetve nem összeegyeztethetetlen azzal.
- Az életfogytig tartó szabadságvesztés nem válik pusztán attól a tényről redukálhatatlanná, hogy a gyakorlatban teljes egészében le lehet tölteni.
- A 3. cikk alkalmazásában elegendő, ha az életfogytig tartó szabadságvesztés de jure és de facto csökkenthető. Ennek megfelelően a Bíróság úgy vélte, hogy bár igaz, hogy a kérelem benyújtásáig még nem született kegyelmi határozat egyetlen olyan elítélt esetében sem, akit életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, ez nem elégséges annak bizonyítására, hogy ez a büntetés de facto irreverzibilis.

*Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügy*²⁴

Ez az ítélet az életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogokkal való összeegyeztethetőségével kapcsolatos joggyakorlat „csúcspontjának” tekinthető.²⁵

- Az életfogytig tartó szabadságvesztés akkor áll összhangban az Egyezmény 3. cikkével, ha a jogszabály lehetőséget nyújt a feltételes szabadságra bocsáthatóság felülvizsgálatára.
- Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyeknek joguk van arra, hogy a büntetésük kezdetekor tudomást szerezzenek arról, hogy mit kell tenniük azért, hogy a feltételes szabadulásuk lehetőségét megvizsgálják, és hogy milyen kritériumok teljesítése révén, mikor kerülhet sor a büntetés felülvizsgálatára.
- A Bíróság rendelkezésére álló nemzetközi jogi összehasonlító anyagok kifejezetten egy olyan rendszert támogatnak, ahol legalább huszonöt évenként felülvizsgálatra kerül sor.

²³ 36295/02. számú ügy

²⁴ 3896/10. számú ügy

²⁵ MAVRONICOLA, NATASA: Inhuman and Degrading Punishment, Dignity, and the Limits of Retribution, The Modern Law Review, Vol. 77, No. 2, March 2014, pp. 301

- A TÉSZ csak akkor meríti ki az embertelen büntetés fogalmát, ha arról megállapítható, hogy nyilvánvalóan aránytalan.

*Murray kontra Hollandia ügy*²⁶

- Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása felnőttkorú elkövetővel szemben nem összeegyeztethetetlen az Egyezmény 3. cikkével, feltéve, hogy az nem súlyosan aránytalan, és a büntetés kiszabásától kezdve mind a szabadulás kilátásba helyezése, mind a felülvizsgálat lehetősége fennáll.
- A meglévő összehasonlító és nemzetközi normákkal összhangban a felülvizsgálatot legkésőbb az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásától számított huszonöt év elteltével kell biztosítani, és ezt követően további időszakos felülvizsgálatok kellenek, és lehetővé kell tenni a hazai hatóságok számára annak mérlegelését, hogy a büntetés során az életfogytiglani elítéltnél bekövetkezett változások és a rehabilitációja terén elért haladás olyan jelentőségű-e, hogy a további fogva tartás legitim büntetőjogi indokok alapján már nem indokolt.
- Az értékelésnek kellően világos és egyértelmű szabályokon, objektív, előre meghatározott kritériumokon kell alapulnia, amelyeket megfelelő eljárási garanciák vesznek körül.
- Az európai és a nemzetközi jog egyértelműen szorgalmazza, amit a Bíróság is, hogy minden fogvatartottnak, beleértve az életfogytiglani szabadságvesztésüket töltőket is, fel kell ajánlani a rehabilitáció lehetőségét és a rehabilitáció elérése esetén a szabadulás lehetőségét.

Mindent összevetve, az EJEB szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabható, azonban azt huszonöt év után felül kell vizsgálni, hogy az elítélt feltételesen szabadlábra bocsátható-e. Ez alatt a huszonöt év alatt az elítéltnél előre tudtára kell adni, hogy pontosan mit tehet azért, hogy öt feltételes szabadságra bocsássák. Mindezzel szemben az EJEB kijelentette azt is, hogy a felülvizsgálati rendszer szempontjainak vizsgálata kívül esik az ő hatáskörén, mégis több ízben marasztalta el ezzel összefüggésben hazánkat, mely átvezet minket a következő fejezetben taglalt sajátos magyar szabályozási problémákra.

²⁶ 10511/10. számú ügy

4. Felmerülő problémák

4.1. A magyar ítélkezési gyakorlat és az EJEB elvárása közötti feszültségek

A téma aktualitása főként ennek a problémakörnek köszönhető, így első körben célszerűnek tartom áttekinteni az EJEB hazánkra vonatkozó ítéleteit, s ezáltal megjeleníteni, hogy milyen elvárásokat fogalmazott meg a Bíróság az Egyezmény vonatkozó cikkének értelmezése során

*Magyar László kontra Magyarország ügy*²⁷

Magyar Lászlót, többszörös visszaesőként életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte a Debreceni Ítélőtábla azzal, hogy feltételes szabadságra nem bocsátható. A feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélküli életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabása miatt az EJEB az Egyezmény 3. cikkének megsértését tárta fel. Ezt arra alapozta, hogy Magyar László kérelmező kizárásra kerül a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből és az elnöki kegyelem jogintézménye nem biztosítja számára az arról való tudomásszerzést, hogy milyen feltételek mellett és mit kell tennie ahhoz, hogy feltételes szabadságra bocsátását megfontolják. Mindezek alapján megállapítható, hogy a magyar szabályozás szerinti feltételes szabadságra bocsátás egyezményesértő. Ez az ügy felszínre hozta az EJEB számára azt a rendszerbeli problémát, ami miatt Magyarországnak meg kellett reformálnia a TÉSZ büntetés felülvizsgálatának a rendszerét, ezáltal módosítva a Bv.tv-t.²⁸ Úgyszintén a Magyar-ügy fejleményeire reagálva bocsátotta ki a Kúria a 3/2015. BJE határozatát, amelyben kifejezetten a Magyar-ügy ellenében fenntartotta a TÉSZ magyar szankciórendszerben való alkalmazhatóságát, s ami érvrendszerének hibái miatt komoly szakirodalmi kritikát kapott.²⁹

²⁷ 73593/10. számú ügy

²⁸ BELOVICS ERVIN: i.m. 463-465.o.

²⁹ SZOMORA ZSOLT: Továbbra sem tisztázott a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmánykonformitása. *Magyar Jog* 2024/2. 116.o.

Az ügy kiindulópontja a Magyarországon 2015-ben hatályossá vált új szabályozás, mely alapján felülvizsgálatra kerülhetett a TÉSZ. A kérelmezők itt azt állították, hogy az új szabályozás ellenére még mindig úgy érzik, hogy hiába vizsgálják felül a szabadságra bocsátásukat, negyven év olyan sok idő, hogy a büntetésük továbbra is megalázó és embertelen. Nem mutatkozik remény számukra a szabadulásra. Továbbá az, hogy a köztársasági elnök dönt a kötelező kegyelmi eljárás kimenetelét illetően, nem számít hatékony biztosítéknak. Az EJEB ezen érveket mérlegelve úgy vélte, hogy a hatályos magyar szabályozás nem összeegyeztethető az Egyezmény 3. cikkével, mert a panaszosokkal szemben kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés büntetések nem hordozzák magukban a feltételes szabadságra bocsátás vagy felülvizsgálat biztos esélyét.

A kérelmezők azt kifogásolták ebben az esetben is, hogy a 2015-től hatályos új kötelező kegyelmi eljárás értelmében az egész életfogytiglani büntetésük de facto megmásíthatatlan maradt, ami sérti az Egyezmény 3. cikkét. Úgy vélték, hogy a kegyelmi eljárás nem jelentett megfelelő garanciát a büntetésük csökkentésére, egyrészt azért, mert csak a büntetés negyven évének letöltése után volt alkalmazható, ami nem felelt meg a Bíróság normáinak, másrészt pedig azért, mert pusztán mérlegelési jogkörben hozott döntés volt, amely nem felelt meg az objektivitás és a kiszámíthatóság követelményeinek. A kérelmezők továbbá előadták, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés nem igazolható legitim büntetőjogi okokkal, mivel nem nyújtott pozitív ösztönzőket az elítélteknek, és ennek következtében - a gyakorlatban - kizárta a rehabilitációt. Álláspontjuk szerint életfogytig tartó szabadságvesztést csak akkor lehet kiszabni, ha van mechanizmus a büntetés felülvizsgálatára, miután az elítélt legfeljebb huszonöt évet letöltött. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy az a tény, hogy a kérelmezők szabadlábra helyezését a kötelező kegyelmi eljárás formájában csak az életfogytig tartó szabadságvesztésük negyven évének letöltése után vizsgálhatták meg, elegendő volt annak megállapításához, hogy az új magyar szabályozás nem kínálta a tényleges csökkenthetőséget. Ez a tényező, valamint az új jogszabályban előírt megfelelő eljárási biztosítékok hiánya arra készítette a Bíróságot,

³⁰ 37871/14. számú és 73986/14. számú ügyek

³¹ 39734/15. számú ügy

hogy megállapítsa az Egyezmény 3. cikkének megsértését. A Bíróság megjegyezte, hogy a Kormány által felhozott érvek hasonlóak a T.P. és A.T. kontra Magyarország ügyben már vizsgált és elutasított érvekhez.

*Bancsók és Magyar László kontra Magyarország ügy*³²

A kérelmezők azt sérelmezték, hogy büntetésük embertelennek és megalázónak minősül, és az Egyezmény 3. cikkébe ütközik. Bancsók József arra hivatkozott, hogy a szabadulása legkorábbi időpontjának negyven év után történő megállapítása ellentétes a Bíróság ítélkezési gyakorlatával és embertelen bánásmódnak minősül. A Bíróság újra elmarasztalta Magyarországot Bancsók József és Magyar László egyesített ügyével összefüggésben az Egyezmény 3. cikkének megsértésére hivatkozva, Magyar László tekintetében immár a feltételes szabadságra bocsátás időpontjának konkrét meghatározását sérelmezve. Álláspontja szerint a negyven év időtartam indokolatlanul hosszú idő, mely késlelteti a felülvizsgálati eljárást annak kérdésében, hogy feltételesan szabadságra bocsátható-e az elítélt. Ezen üggyel kapcsolatosan kinyilvánításra került a Bíróság által az is, hogy az Alkotmánybíróság által 2015 óta el nem bírált alkotmányjogi panaszok nem nyújtanak valós jogvédelmet, ezért nem minősülnek hatékony hazai jogorvoslatnak.

*Horváth és mások kontra Magyarország ügy*³³

A TÉS-re ítélt kérelmezők azt kifogásolták, hogy csak nagyon hosszú idő letöltése után bocsáthatnák feltételesan szabadlábra őket. A Bíróság megismételte, hogy a büntetés meghatározott minimális időtartam után történő automatikus felülvizsgálata fontos biztosítékot jelent a fogvatartott számára. Az e tárgyban kialakított ítélkezési gyakorlatának fényében úgy ítélte meg, hogy az a tény, hogy a kérelmezők csak igen hosszú idő letöltése után remélhetik, hogy a szabadulás felé vezető útjukat felülvizsgálják, elegendő annak megállapításához, hogy ezek az életfogytig tartó szabadságvesztések nem tekinthetők az Egyezmény 3. cikke értelmében csökkenthetőnek. Az ilyen hosszú várakozási idő továbbra is okszerűtlenül késlelteti a hazai hatóságok felülvizsgálatát annak tekintetében, hogy a fogvatartottban bekövetkezett változások olyan jelentősek-e, és a büntetés során olyan előrelépés történt-e a

³² 52374/15 és 53364/15. számú ügyek

³³ 33640/20. számú ügy

rehabilitáció irányába, hogy a további fogva tartás már nem igazolható legitim büntetőjogi okokkal.

Mindezekkel ellentétben érdemes azonban még kitérni a *Törköly Tibor kontra Magyarország ügyre*³⁴ is. A kérelmező, Törköly Tibor az Egyezmény konkrét rendelkezése megjelölése nélkül azt állította, hogy a rá kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés, melyből feltételes szabadságra csak negyven év után (hetvenöt éves korában) helyezhető, embertelen büntetésnek bizonyul. A 2011-ben született határozatban a Bíróság újból kiemelte, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását felnőttkorú elkövetővel szemben önmagában nem tiltja az Egyezmény 3. cikke vagy bármely más rendelkezése, illetve nem is összeegyeztethetetlen azzal. Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés nem válik „irredukálhatatlanná” pusztán attól a tényről, hogy a gyakorlatban teljes hosszában le lehet tölteni. A 3. cikk alkalmazásában elegendő, ha az életfogytig tartó szabadságvesztés de jure és de facto csökkenthető. A Bíróság meggyőződött arról, hogy a felperessel szemben hozott ítélet a feltételes szabadság távoli, de valós lehetőségét biztosítja. A Bíróság számára ebben az összefüggésben figyelemre méltó volt, hogy a vádlott az elítélését követően bármikor szabadon előterjeszthet kegyelmi kérelmet – és, hogy a kérelmező eddig csak néhány évet töltött le a büntetéséből. A Bíróság számára semmi sem utalt arra, hogy a kegyelmi kérelmeket ne mérlegelnék megfelelően vagy egyedileg Magyarországon. A Bíróság ezért meggyőződött arról, hogy a kérelmező esetleges szabadon bocsátásának lehetősége de jure fennáll a nemzeti jogban, ezáltal a Törköly kontra Magyarország ügyben az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy még egy ilyen hosszú várakozási idő is megfelelő reményt nyújthat az elítéltnak. Sokakban ezen a ponton kérdés merülhet föl, hogy akkor mégis milyen jogcímen került Magyarország öt évvel később, ugyanezen tárgykörben elmarasztalásra a Strasbourgi Bíróság által. Ellenben kiemelendő, hogy a fentieket a Bíróság nem a TÉSZ jogintézményével kapcsolatban állapította meg, hanem a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés vizsgálata eredményeképpen.³⁵

Gellér Balázs azt a nagy kérdést teszi fel azonban, hogy *„az EJEB-nek van-e hatásköre arra, hogy ilyen konkrétan meghatározza a tagállam számára a büntetési célokat. Azaz kizárja annak a lehetőségét, hogy egy tagállam bizonyos bűncselekmények esetén a megtorlást, a*

³⁴ 4413/06. számú kérelem

³⁵ BALÁZSY PÉTER: Kegyetlen kegyelem? – A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője. *Büntetőjogi Szemle* 2018/2. 27-28.o.

generálprevenziót és a speciálprevenciónak az elkülönítéssel való érvényesítését helyezze előtérbe, és a társadalomba visszavezetést mint célt elhagyja. A társadalomba való visszavezetés mint kötelező büntetőjogi cél nem olvasható ki az Emberi Jogok Európai Egyezményéből és a korábbi joggyakorlatból sem. Ugyanakkor az EJEB egy ilyen értelmezéssel az adott tagállamot olyan világnézeti, ideológiai választásra kötelezi, amely a szuverenitás központi elemét érinti, és nyilván teljességgel antidemokratikus.” Írása végén ki is jelenti, hogy az EJEB túlterjeszkedett hatáskörén e tekintetben.³⁶ A büntetések nemzeti szintű meghatározása az állami szuverenitás szimbolikus attribútuma.³⁷

„Az első felülvizsgálat időpontjával kapcsolatban, szakmai körökben egy sajátos „számháború” alakult ki arra vonatkozóan, hogy az EJEB 25, 30 vagy akár 40 évet tart elfogadhatónak. (...) az EJEB elég határozottan – a Nemzetközi Büntető Törvényszéket (ICC) létrehozó egyezményben részes 121 tagállam többségének gyakorlatára alapozva – első esetben 25 év után, majd azt követően periodikusan tartja kívánatosnak az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálatát (...) A 40 éves várakozási időtartam álláspontom szerint nem megfelelő, túlságosan hosszú. Ezen álláspont kialakításánál figyelembe vettem azt is, hogy az elítéltek kora is nagy jelentőséggel bír ilyen hosszú felülvizsgálati idő esetén. Bizonyos korú elítéltek tekintetében a kötelező felülvizsgálat egyáltalán nem történhet meg és ez felveti a diszkrimináció tilalmának kérdését is.” – jegyezte meg párhuzamos indoklásában Czine Ágnes a 3013/2015. (I. 27.) AB végzésben.

Láthatjuk, hogy szakmai berkekben is igencsak megoszlanak a vélemények az EJEB esetjogáról, hatásköréről, azonban mégiscsak vélhetünk „biztos pontokat” felfedezni, amelyeket figyelembe véve kialakítható álláspontunk. Egyrészt, az Emberi Jogok Európai Egyezményének szövege³⁸ kihirdetésre került Magyarországon, így kötelező érvényűvé vált a magyar jogrendszerben. Az Egyezmény értelmezésére az EJEB jogosult, ugyanis az önmagában nem értelmezhető maradéktalanul, az EJEB esetjog-ismerete nélkül, amely tartalommal tölti meg a részleteket, az Egyezmény szövege csak keretet képez. Továbbá az

³⁶ GELLÉR BALÁZS: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti megfontolások tükrében. In: HOLLÁN MIKLÓS – BARABÁS A. TÜNDE (szerk.): A negyedik magyar büntetőkódex régi és újabb vitakérdései. MTA TK JTI és OKRI, Budapest, 2017 101-102.o., 107.o.

³⁷ BERNAZ, NADIA: Life Imprisonment and the Prohibition of Inhuman Punishments in International Human Rights Law: Moving the Agenda Forward, Human Rights Quarterly, May 2013, Vol. 35, No. 2 (May 2013), pp. 496.

³⁸ a 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

Egyezmény 46. cikk 1. pontja úgy szól, hogy a Magas Szerződő Felek vállalják, hogy magukra nézve kötelezőnek tekintik a Bíróság végleges ítéletét minden ügyben, amelyben félként szerepelnek. Tehát feltehető a kérdés, hogy mindezek fényében mennyire értelmezhető kötelező érvényűként az EJEB esetjoga, hogyha az államok csak azon ügyek tekintetében vannak kötelezve, amelyben félként szerepelnek? Ugyanakkor a Bíróság az Ireland kontra United Kingdom³⁹ ügyben úgy fogalmaz, hogy az ítéletei nem csupán az elé terjesztett ügyek elbírálására szolgálnak, hanem univerzálisan az Egyezmény által bevezetett szabályok értelmezésére, védelmére és fejlesztésére, hozzájárulva ezáltal ahhoz, hogy az államok betartsák a szerződő felekként vállalt kötelezettségeiket. Ezáltal viszont kijelenthető, hogy a Bíróság arra sarkallja a szerződő feleket, hogy az általa hozott ítéleteket minden esetben vegyék figyelembe, ami azt jelenti, hogy az EJEB esetjogának értelmezése, jogrendszerünkbe beiktatása nélkül nem tudunk az Egyezményben vállalt kötelezettségünknek eleget tenni. A 3. cikkel összefüggő határozatok hazai utóélete aggodalomra adhat azonban okot abban a tekintetben, hogy az állam valóban elkötelezett-e az Egyezmény betartása és betartatása mellett.⁴⁰

4.2. Kötelező kegyelmi eljárás: jogintézmény vagy megfoghatatlan ígéret? – Az alkotmánykonformitás kérdésköre

Mint oly sokan mások, Lévay Miklós és társszerzői is az EJEB korábbi döntéseinek összevetésére alapozzák elemzésüket. Amellett foglalnak állást, hogy tekintve a fentebb ismertetett ügyeket, egy valós felülvizsgálati mechanizmus kialakítása elengedhetetlen lenne, csak úgy, mint a TÉSZ alkotmányos korlátokkal történő összehangolása az EJEB-nek való megfelelés érdekében.⁴¹

A Bv. tv.-be a 2014. évi LXXII. törvény⁴² vezette be a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárását. A

³⁹ 5310/71. számú ügy

⁴⁰ KADLÓT ERZSÉBET - KARSAI DÁNIEL: A fizikai integritás védelmi szintje Magyarországon - 3. cikkel kapcsolatos magyar ügyek Strasbourgban. *Állam-és jogtudomány* 2017/4. 55.o.

⁴¹ LÉVAY MIKLÓS – KOVÁCS KRISZTINA – DOSZPOTH ANNA: Ha már a kiszabáskor életfogytig szól, akkor embertelen a büntetés. *Fundamentum* 2014/3.

⁴² 2014. évi LXXII. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról

jogalkotó az EJEB 2014-es Magyar László kontra Magyarország ügygel kapcsolatos elmarasztalásra kívánt ezzel a szabályozással reagálni.

A negyven év szabadságvesztés büntetés letöltése után, amennyiben az elítélt is hozzájárul, lehetőség adódik a kötelező kegyelmi eljárás lefolytatására. Az eljárás esszenciája, hogy megvizsgálják, megbizonyosodjanak róla, hogy szükséges-e még tovább folytatni a szabadságvesztés büntetés végrehajtását. A kegyelmi eljárás a köztársasági elnök feladatkörébe tartozik, így ő dönthet diszkrecionális jogkörben eljárva arról, hogy kegyelemben részesíti-e az elítéltet. Az igazságügyért felelős miniszter a Kegyelemi Bizottság állásfoglalásában szereplő tartalommal készíti el a köztársasági elnök részére a felterjesztést, amely az állásfoglalás indokolását is tartalmazza. (A Kegyelemi Bizottság öt tagú, büntetőügyekben eljáró bíróból áll, akiket a Kúria elnöke nevez ki.) A Kegyelemi Bizottságnak kilencven napon belül kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy alaposan feltehető-e, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. A köztársasági elnököt nem köti a Kegyelemi Bizottság döntése, úgy is megítélheti, hogy nem részesíti kegyelemben az elítéltet. Ha a kötelező kegyelmi eljárás anélkül zárult le, hogy az elítélt kegyelemben részesült volna, a kötelező kegyelmi eljárás lezárultát követően két év elteltével újabb kötelező kegyelmi eljárás lefolytatásának van helye.⁴³

Megfogalmazódik azonban néhány kérdés és kétely a kötelező kegyelmi eljárás körül. Első körben a kötelező kegyelmi eljárás esedékességével kapcsolatban. Ugyanis a negyvenéves várakozási időtartam igen hosszúnak bizonyul az EJEB által megkívántakhoz képest. „*Látható a nemzetközi jogi dokumentumok és az EJEB esetjoga alapján, hogy Európában általában a büntetés kiszabásától számított maximum huszonöt év elteltével többnyire a nemzetállamok bíróságai – vagy közigazgatási úton – felülvizsgálják az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték büntetését, feltételes szabadságra bocsátásuknak vagy a büntetés felfüggesztésének a lehetőségét.*”⁴⁴ Elmondható tehát, hogy a negyven év letöltendő szabadságvesztés végét az elítéltek nagy része meg sem éli, tehát a jelenlegi szabályozás nem tekinthető valós felülvizsgálati mechanizmusnak. Minderre reflektálva, egy 2017-es empirikus kutatás adatai szerint 140 emberből, akik büntetése életfogytig és tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés volt, 52,9 % a 25-40 éves korosztályba, 27,9 % a 40 évesnél idősebb korosztályba tartozott.⁴⁵

⁴³ Bv.tv. 46/A-46/H.§

⁴⁴ CZINE ÁGNES: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetésvégrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? *Miskolci Jogi Szemle* 2019/2. különszám 1. kötet 156.o.

⁴⁵ BOLYKY ORSOLYA – NAGY LÁSZLÓ TIBOR – SOLT ÁGNES – SZABÓ JUDIT: Az életfogytig tartó szabadságvesztés jogalkalmazási gyakorlata. In: *Kriminológia Tanulmányok* 54. Budapest, 2017. 58.o.

Ezen számadatok alapján, a leginkább érintett 25-40 éves korosztályt tekintve, ha leghamarabb negyven év múlva meg is kapják a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, akkor sem lenne közöttük hatvanöt évnél fiatalabb, aki szabadul.

Másodsorban a Bv.tv. 46/C.§ rendelkezik arról, hogy mely előkészítő iratok szükségesek a kötelező kegyelmi eljárás lefolytatásához. A bv. intézet által összeállított, az elítéltről készült kockázatértékelési összefoglaló jelentés, az elítélt biztonsági kockázati besorolásával kapcsolatos iratok, az elítéltről készült értékelő vélemények, az elítélttel szemben indított fegyelmi eljárásokkal kapcsolatos iratok, az elítélt egészségi állapotára vonatkozó dokumentáció, ideértve az elítélt mentális állapotára vonatkozó szakorvosi és pszichológusi véleményeket is; továbbá az elítélttel szemben folyamatban volt büntetőeljárás ügyiratai; a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő által, az elítélt befogadó környezetéről készített környezettanulmány; és, ha az elítélt a bv. intézetet arról tájékoztatja, hogy szabadulása esetén foglalkoztatása biztosított lesz - a munkáltató által kiadott foglalkoztatási nyilatkozat. A legszembeötlőbb a befogadó környezettanulmány, mely szinte egyáltalán nem releváns, ugyanis kutatások szerint a TÉSZ-re ítélték mellett túlnyomó részt csak a szülők tartanak ki, azonban a negyven év leteltével szinte biztosan állítható, hogy már ők sem fognak élni. Csóti András elemezte még 2005-ben a kapcsolattartás alakulását, miszerint a kapcsolat vagy minden formában rendszeres, vagy egyáltalán nincs. Akinek rendszeres a kapcsolata, annál kimutatható, hogy akinek él az édesanyja, ott az édesanya a kapcsolattartás kulcsa, amikor az édesanya meghal, akkor nagy valószínűséggel a kapcsolattartás rendszeressége csökken vagy meg is szűnik. Volt arra is példa, hogy a külső kapcsolatok egy-másfél év után teljeskörűen elhaltak, és meg is szűntek. Ennek oka, hogy a család, a hozzátartozók teljes egészében „leírták” az elítélteket, s ennek köszönhetően ezek a fogvatartottak ebbe beletörődtek és ők sem keresték tovább a külvilággal való kapcsolattartást.⁴⁶ Tehát kikerülve az elítélt bizonyosan nem egy befogadó, szerető környezetbe fog tartozni, elég ritka az ilyen kimenetel, sokkal inkább egyedül kell, hogy nekilásson a reintegrációnak. Azon szabályozást tekintve, amely szerint húsz éven felüli személy ítéltető TÉSZ-re, azt a következtetést tudjuk levonni, hogy leghamarabb is hatvanévesen szabadulhatna az elítélt, de példátlan, hogy valakit húsz esztendősen TÉSZ-re ítéljenek, az elkövetők inkább a harmincas, negyvenes éveikben járhatnak, így még inkább kitolódik a szabaduláskor várható életkor. Közel a nyugdíjhoz, büntetett előélettel, negyven év

⁴⁶ CSÓTI ANDRÁS: A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. *Börtönügyi Szemle* 2005/2. 27.o.

szabadságvesztés után pedig közel sem valószínű egy munkáltató által kiadott foglalkoztatási nyilatkozat megléte.

Nézzük a Bv.tv. 46/D.§-t. Ezen paragrafus majdnem mindenkit kizár a Kegyelmi Bizottságban való részvételből, akinek valaha is valamilyen köze volt az elítélthez, aki esetleg ismerné az ügy körülményeit vagy az elkövető személyiségét, ezáltal megalapozottabb döntést hozna. Emellett megkérdőjelezhető, hogy a Kegyelmi Bizottságnak pontosan milyen szerepe is van a kötelező kegyelmi eljárásban, ugyanis a köztársasági elnököt nem köti a Bizottság döntése. (Mindezt alátámasztja a Bv.tv. 46/G.§ miniszteri indoklása is.) Nem állapítható meg tehát, hogy a köztársaság elnök milyen szempontokat mérlegel a döntés meghozatala során, ezért valójában továbbra sem látható az elítéléskor, hogy milyen feltételeknek kell megfelelnie az elítéltnak ahhoz, hogy a szabadulásra reális eséllyel rendelkezzen, következésképpen az EJEB ítéletében foglalt hiányosságaink továbbra is maradéktalanul fennállnak.

A Bv.tv. 46/F.§ (2) bekezdése rögzíti, hogy mit kell vizsgálnia a Kegyelmi Bizottságnak, melyek közül kiemelném azon kikötést, hogy az elítélt személyi vagy családi körülményeire, valamint az egészségi állapotára tekintettel alaposan feltehető-e, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. Amint már fentebb értekeztem róla, csekély esély van az elítélt családi körülményének rendezettségére vagy egyáltalán fennállására negyven év izoláció után.

Összegezve az eddigieket, a kötelező kegyelmi eljárás aktuális szabályozása Egyezmény sértő, ezáltal pedig alaptörvény-ellenes, ugyanis nem tekinthető reális felülvizsgálati mechanizmus biztos alapjának. Nem teljesen világos, hogy az elítéltnak mit kell azért tennie, hogy ezen eljárás során pozitív elbírálásban részesüljön, a döntés indoklása pedig a diszkrecionális jogkörből adódóan nem nyilvános, tehát a társadalom által nem „ellenőrizhető”. Vitatható, hogy egyetlen személy, mégpedig a köztársasági elnök kezében van a döntés hatalma, ugyanis politikai befolyás is felmerülhet a verdikt meghozatalával összefüggésben, illetve nem logikus, hogy miért nem az elítélttel folyamatosan kapcsolatot tartó szakemberek tanácsa hozza meg ezt a kardinális döntést, miért egy teljesen kívülálló személy. Valószínű, hogy a jogszabály átfogó, alapos módosítása nélkül egyhamar nem tudunk idomulni az Egyezményben foglaltakhoz.

4.3. „Börtön a börtönön belül?” – A büntetés-végrehajtás helyzete

A TÉSZ esetében a fogvatartás pusztá megszervezése komoly elvi és gyakorlati dilemmákat vet fel. Az első ilyen kérdés például az, hogy az elítélteket „élő halottként” kezeljük-e. Ez a megközelítés azt jelentené, hogy a fogva tartást akár harminc-negyven éven át változatlan körülmények között, csupán az alapvető szükségletek kielégítésével és a szükséges biztonsági intézkedések mellett valósítanánk meg. A hatalmas kérdés a büntetés-végrehajtás számára viszont értelemszerűen az volna, hogy meg tud-e valósítani olyan végrehajtási módot, amely nem sérti a kínzás és embertelen bánásmód tilalmát, megfelelő biztonsági garanciákat tud nyújtani, és megélhető, elfogadható, bár valamilyen szinten korlátozott perspektívát rajzol a TÉSZ-re ítélt ember elé.⁴⁷

A következőkben a büntetés-végrehajtás TÉSZ-es elítéltekre vonatkozó két nagyobb aspektusát kívánom bemutatni. Egyrészt, hogy pontosan milyen helyszínen áll a TÉSZ-es fogvatartottak rendelkezésére, ez mégis mennyi többletköltséget, plusz személyzetet, idő- és energiaráfordítást igényel(ne), másrészt pedig kardinális a börtönártalmakat is megemlíteni, ugyanis a TÉSZ-es elítéltek azok, akik a leghosszabb ideig élnek ezek között a büntetés-végrehajtás keretében.

4.3.1. A hosszúidős speciális részleg

A Szegedi Fegyház és Börtönben találhatjuk a hosszúidős speciális részleget, amely átadására 2005. novemberében került sor. Ez, a rövidebb nevén HSR-körlet az intézet többi részlegétől nem csupán ideológiailag, hanem fizikailag is teljesen elkülönül, s mi több, a személyzet tagjai közül is csak ugyanazon állandó dolgozók léphetnek be ide.⁴⁸ A mai HSR részleg elődje a Csillag körlet III. emeletén található C utca volt, amely működése során szerzett tapasztalatok a HSR részlegnél kerültek hasznosításra. A C utcai izoláció magasabb szintje valósult meg a HSR-en, a költözést megelőző fogvatartotti szorongás csökkentése céljából az érintett elítéltek

⁴⁷ GARAMI LAJOS: Élő halottak? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának fő problémái. Börtönügyi Szemle. 1999/2. 59-60.o.

⁴⁸ ANTAL SZILVIA – NAGY LÁSZLÓ TIBOR – SOLT ÁGNES: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata In: VIRÁG GYÖRGY (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 46. OKRI, Budapest, 2009. 60.o.

bevonásra kerültek a körlet belső világának létrehozásába, kiválaszthatták a zárkaik színét, általuk nevelt virágokkal díszíthették környezetüket.⁴⁹

Ezen körletben kerülhetnek elhelyezésre a TÉSZ-re ítélték, túlnyomó részük jelenleg is a Szegedi Fegyház és Börtönben van elhelyezve. Az ő esetükben az elsődleges cél - idekívánczik, hogy helytelenül - nem a társadalomba való reintegráció, amennyiben belegondolunk, hogy hány év letöltendő börtönbüntetésre ítéltettek, hanem a börtönpopulációba való beilleszkedés elősegítése. Az intézmény egyik jellegzetessége az izoláció, ami elsősorban arra irányul, hogy az ott elhelyezett elítélt számára lehetővé tegye az ítélet végrehajtását megelőző traumák feldolgozását és az azt követő szakmai támogatást, hogy sikeresen felkészülhessen a büntetés végrehajtására és elsajátítsa az együttműködést a szakemberekkel. A HSR részleg jelenlegi szerepe tehát összefoglalva: a felkészítés. A felkészítés időtartama általában egy évnél hosszabb, mivel az extrém hosszú büntetést letöltő elítéltek megismerése és lelki fejlődése időigényes folyamat. A körletet a szabadságvesztés rendkívül hosszú időtartamára, s az elítélt ezzel járó életvitelére tekintettel úgy kellett kialakítani, hogy az teljes mértékben elkülönüljön az épület többi részétől.⁵⁰ Erre azért volt szükség, mert ezek az elítéltek tudják, hogy már súlyosabb büntetést nem kaphatnak, így felfellobbanó reménytelenségük és frusztrációjuk újabb bűnelkövetésben teljesezhet ki a börtön falain belül. A véget nem érő, végeláthatatlan napok és az őrjítő monotonitás ugyanis nagyon rossz hatással vannak az elítéltek mentális állapotára, viselkedésére. Szükségessé vált átgondolni a HSR kezelési rendszerét annak érdekében, hogy az ott elhelyezett elítéltek ne tartózkodjanak túl hosszú ideig a részlegen. Jelenleg ugyanis a megfigyelések azt mutatják, hogy az itt tartózkodó elítéltek egészen megkedvelhetik az itteni környezetet, ami hosszú távon végrehajtási problémákhoz vezethet, hiszen a HSR részleg jelenleg teljes kihasználtsággal működik. Ezzel ellentétben elmondható, hogy a hosszúidős elítéltek nagy része nehezen viseli a zsúfoltságot és a nagy létszámú környezetet, inkább a kisebb létszámú elhelyezést preferálja, tehát a HSR részlegen történő elhelyezésük megszüntetése szintén problémákhoz vezethet.⁵¹

A HSR részlegben, ami az oktatást illeti, a szűkebben vett, statikus, lexikális jellegű szakmai ismeretek közvetítése történik a fogvatartottak részére. A körlet felkészítési funkciója magában foglalja, hogy az oktatás során azon képességek is fejlesztésre kerüljenek, melyek az önálló életvezetés, társas érintkezés, kommunikáció, stresszkezelés, egészség megóvása terén

⁴⁹ ÉLES ÉVA – MATOVICS CSABA –TIKÁSZ SÁNDOR: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős fogvatartási tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle* 2018/2. 34.o.

⁵⁰ <https://bv.gov.hu/hu/hosszuidos-specialis-reszleg> (utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

⁵¹ ÉLES ÉVA – MATOVICS CSABA –TIKÁSZ SÁNDOR: i.m. 31.o.

hasznosíthatók. Ezen kompetenciák fejlesztése az oktatásban való részvétel, a távoktatás, a különböző képzések, ismeretterjesztő előadások, önképző foglalkozások révén történhet. A helyreállító tevékenység fontos üzenetet hordoz a büntetés-végrehajtás társadalmi megítélése szempontjából. Az intézmények már korábban felismerték a helyreállítás és jóvátétel fontosságát, és ennek megvalósítása a HSR részlegen elhelyezett elítéltek esetében sem lehetetlen. Ezek a fogvatartottak csak így tudnak aktívan részt venni a társadalmi jóvátételi programokban.⁵² Solt Ágnes egyik cikkében kifejtette, hogy kutatása alapján a HSR körlet lakóit tekintve, „*legmagasabb iskolai végzettségük jellemzően a 8 osztály (34%), illetve a szakmunkásképző (csaknem 40%), de csaknem ötödük (18%) rendelkezik legalább érettségivel. Az iskolai végzettség a vizsgált populáció körében magasabb, mint a teljes fogvatartotti populáció esetében.*”⁵³ Tehát arra tudunk következtetni, hogy nem analfabéták, így olyan feladatok elvégzésére is alkalmasak, melyek írás-és olvasástudást igényelnek. A helyreállítási tevékenység jegyében bevonhatóak és kiképezhetőek könyvtári és levéltári anyagok digitalizálási munkáira, ezek érdekében a Szegedi Fegyház és Börtön együttműködésben állt a szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtárral, a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum Emlékponttal, a Móra Ferenc Múzeummal, illetőleg a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárával is.⁵⁴

Ami a szabadidős tevékenységeket illeti, értelemszerűen nem kivitelezhető fizikailag nagy területen a foglalkozások megszervezése több szempontból sem. Egyrészt nincs az intézménynek kapacitása, másrészt pedig könnyebben felügyelhetők a fogvatartottak kisebb területeken. Mégis biztosítanak lehetőséget főzésre, sporteszközök, bordásfal, asztali foci, asztalitenisz használatára, illetve filmsarok is kialakításra került. Maximálisan 2-3 fős csoportokban vehetnek részt szabadidős tevékenységeken az elítéltek. Egyéni kérelmükre engedélyt kaphatnak a parancsnoktól akár barkácsolási foglalkozásra.⁵⁵ Kiemelt szerepet kap az állat-asszisztált terápia is a HSR részlegen. A tapasztalatok szerint az ilyen típusú programok jelentős mértékben fejleszthetik a fogvatartottak személyes, társadalmi és érzelmi képességeit. Így egyrészt tekinthetők terápiás jellegű programoknak, másrészt pedig hozzájárulhatnak a fogvatartottak rehabilitációjához is.⁵⁶ Itt, a Szegedi Csillagban például tengerimalacot

⁵² Uo. 28.o.

⁵³ SOLT ÁGNES: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata. *Börtönügyi Szemle* 2018/2. 77.o.

⁵⁴ ÉLES ÉVA – MATOVICS CSABA – TIKÁSZ SÁNDOR: i.m. 28.o.

⁵⁵ MATOVICS CSABA: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúdós speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle* 2009/2. 105.o.

⁵⁶ JUHÁSZ ZSUZSANNA: Állatterápia börtönkörnyezetben. *Miskolci Jogi Szemle* 2021/1. 34.o.

tarthatnak a TÉSZ-re ítélték. Ezáltal megtapasztalhatják, hogy milyen gondoskodni valakiről, mi történik, ha szeretettel viszonyulnak egy másik élőlény felé, s természetesen esetükben mérséklődik a magány érzése is.

4.3.2. Börtönártalmak

A börtön totális intézménynek nevezhető, amely azt jelenti, hogy nagyszámú és hasonló helyzetben lévő személy tartózkodási és munkahelye egyaránt, akik meghatározott időtartamra el vannak választva a társadalomtól, s akik életét összefoglalva, hivatali körülmények között irányítják.⁵⁷ Ezen irányítás teljes mértékben uralja a benne élőket, őket minden téren ellenőrzi, természetesen egy adott cél érdekében. A börtönökre jellemző az uniformizáltság, a totális kontroll, a totális szubmergencia és a totális izoláció. Ezek a jellemzők összeérve egy feloldhatatlan belső ellentmondáshoz vezetnek, nem csak a börtön tekintetében, hanem a börtönben mindennapjaikat töltő elítéltek tekintetében is. Kiemelendő feloldhatatlan ellentét például a kényszer és az önkéntesség jelenléte, melyek igencsak meghatározóak a börtönéletben. A fogvatartott a büntetést kényszerből tölti, ugyanakkor töméredek idejének kitöltése érdekében önkéntesen vesz részt különböző, akár reintegrációs programokon.⁵⁸ A börtönpszichológia éppen ezért fontos szerepet játszik a börtönéletben. *„A börtönpszichológia olyan alkalmazott lélektan, amely a börtön-rendszer komplex tevékenységének pszichológiai kérdéseivel foglalkozik.”* A fogvatartottak személyiségére, a börtönkörnyezetre, az alkalmazott személyiségformáló módszerekre, azaz a bánásmódra és a személyzet pszichológiai kérdéseire fókuszál.⁵⁹

A börtönpszichológia azért is jelentős, mert sorozatosan különböző börtönártalmak érik az elítélteket, melyeket muszáj kezelni a szuiciditás és egyéb önkárosító tevékenységek megelőzése érdekében. A börtönártalom a börtön diszfunkcióinak felülkerekedését jelenti, és ennek hatását a személyiségre. A börtönártalom mindig fennáll a börtönökben, és minden rabra, sőt hozzátartozóikra, a börtönőrökre és azok hozzátartozóira is hatással van. A börtönártalmak a börtönben mint közegben fejtik ki a hatásukat, azonban a börtönközegen túl a börtön közvetlen kapcsolatban van az azt körülvevő társadalommal is. A börtönártalmakat három kategóriába tudjuk sorolni. Léteznek klasszikus, importált, valamint immanens börtönártalmak.

⁵⁷ BOROS JÁNOS – CSETNEKY LÁSZLÓ: Börtönpszichológia. Rejtjel, Budapest, 2002. 120.o.

⁵⁸ Büntetés-végrehajtási pszichológia. Büntetés-végrehajtási szervező. 2022. január 31. 2.o.

⁵⁹ BOROS JÁNOS – CSETNEKY LÁSZLÓ: i.m. 16.o.

A klasszikus börtönártalmak közé sorolható prizonizáció, amely az a folyamat, ami során az egyén nyomokban átveszi a fegyház társadalmi gyakorlatait, erkölcsét, szokásait és általános kultúráját, a stigmatizáció amely az elítélt társadalmi megbélyegzését jelenti, illetve a depriváció, amely a szabadságtól, az önrendelkezéstől, a javaktól és szolgáltatásoktól, a másik nemmel létesített kapcsolattól, és a biztonságtól való megfosztottság. Az importált börtönártalmak olyan jellemzők, amelyeket a fogvatartottak magukkal hoznak a börtönbe, mint például az alacsony szocio-ökonómiai státusz vagy éppen a gengjelenség. Immanens börtönártalmak pedig nevükből eredően azon ártalmak, melyek a börtönélet szerves, immanens részét képezik. A dehumanizáció, azaz alacsonyabb rangúként történő kezelés, a detrimentalizáció, más néven személyiségromlás, amelynek a bezártság érzése, a monotonitás, a társak kegyetlensége az előidézői, a hospitalizáció, az inzuláció mind-mind immanens börtönártalmaknak tekinthetők.⁶⁰

Az intézményeknek az elítéltekre gyakorolt hatásairól szóló tanulmányok egy olyan állapotot tárgyalnak, amelyet „intézményesülésnek”, „intézményi neurózisnak” vagy „intézményizmusnak” neveznek, és amelyet apátia és csökkent motiváció jellemez, valamint a rutintól és az intézmény támogatásától való szélsőséges függőség, ami alkalmatlanná teheti az embert arra, hogy megbirkózzon a külvilággal. Ezt az állapotot általában az intézmény adminisztratív hatásainak tulajdonítják. A rabokat jutalmazták azért, hogy jól berendezkedtek, csendesek, lemondóak és együttműködőek, és ez a hozzáállás olyannyira megszokottá válik, hogy az elítéltek túl passzívvá válnak a problémákkal szemben.⁶¹

A problémát az okozza, hogy a fogvatartottak, főleg a jelen dolgozatom alanyai, akik a TÉSZ büntetésüket töltik, rendkívül hosszú ideig vannak kitéve a börtönártalmaknak. Mondhatni, beleivódnak a személyiségükbe, viselkedésükbe, ha és amennyiben pedig kilépnek a torz börtönvilág kapuin, tanácstalanul állnak majd az előttük álló szabadság előtt. Hogyan tovább? Miből fognak tudni megélni? Hogyan töltsék el innentől kezdve önállóan az előttük álló napokat, órákat, melyek többé nincsenek szabályozva? Talán ezeknek a mély szorongást okozó kérdéseknek köszönhető, hogy sokan bizony visszaesővé válnak. Olyannyira megszokják a rendszert, hogy kikerülve úgy döntenek, hogy a börtön falai kényelmet, biztos rendszert, megnyugvást jelentenek számukra, így újabb bűnelkövetéshez folyamodnak. Napjainkban egyelőre még nem történt meg az első TÉSZ-re ítélt feltételes szabadságra bocsátása, sőt ennek

⁶⁰ BORBÍRÓ ANDREA – GÖNCZÖL KATALIN – KEREZSI KLÁRA – LÉVAY MIKLÓS (szerk): Kriminológia. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 972-973.o.

⁶¹ SAPSFORD, R. J.: Life-Sentence Prisoners: Psychological Changes During Sentence, The British Journal of Criminology, April 1978, Vol. 18, No. 2 (April 1978), pp. 128.

lehetőségének a felülvizsgálata sem, melyre negyven év után kerül sor, így az ő esetükben konkrét információval nem rendelkezünk a visszaesési hajlandóságot tekintve azonban szinte bizonyosak lehetünk benne, hogy mivel ők töltik életük legnagyobb hányadát rácsok mögött az elítéltek közül, így a börtönártalmak rájuk lesznek a legnagyobb hatással.

5. De lege ferenda, avagy javaslatok a jogfejlődésre és a nemzetközi standardokhoz való igazodásra

Mindenekelőtt az első javaslatom a TÉSZ-es elítéltek közötti különbségtételen alapul, melyre az összes többi kezdeményezés is épül. Az erőszakos többszörös visszaesők esetében legitim, valós igény a társadalom védelme. Ők harmadjára követtek el ugyanis személy elleni erőszakos bűncselekményt, ami azt eredményezi, hogy be kell látnunk, két határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélet után nem kísérletezhetünk a társadalom többi tagjának veszélyeztetésével azzal, hogy a szabadságelvonás során sikerült-e elérnünk, hogy ezentúl törvénytisztelő életmódot folytassanak. Esetükben *„a vádlott személye (...) olyan fokban veszélyes a társadalomra, - a konfliktus kezelésének másokkal szemben történő durva, erőszakos cselekmények elkövetésével való levezetése folytán - hogy a társadalom védelmét érintő büntetéskiszabási cél indokolja az elkövető végleges elszigetelését.”*⁶²

A javaslat fontossága abban áll, hogy az első alkalommal TÉSZ-re ítélték esetében viszont többek között szükséges biztosítani az egyezménykonformitást és a feltételes szabadságra bocsátás időpontját ténylegesen előre hozni, bízva abban, hogy a legsúlyosabbnak bizonyuló szabadságvesztés büntetés, azaz a TÉSZ preventív hatása esetükben érvényesülni képes. Mind a helyzet, a körülmények, mind pedig az alany folyamatosan változik, mindeközben azonban a mesterségesen rugalmatlan, biztonságorientált rendszer, amely körülveszi, nem reagál ezekre a változásokra. Abban rejlik a probléma gyökere, hogy az első alkalommal tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében a tévedhetetlenség és az emberi természet megváltoztathatatlansága ugyanúgy alapvetésként érvényesül⁶³, mint az erőszakos többszörös visszaeső TÉSZ-esek tekintetében. A felülvizsgálat leghamarabbi időpontjának negyven évben való kitűzése, a joghátrány érvényesítése, mint a szabadságvesztés kizárólagos céljaként történő meghatározása esélyt sem ad az első alkalommal TÉSZ-re ítéltéknek arra, hogy bizonyítsák, belátták a tetteiket, vállalják a következményeket és készek az új élet és szabadság reményében

⁶² BH2004.265

⁶³ SOLT ÁGNES: A tényleges életfogytiglan – a tényleges bűnhődés. *Erdélyi Jogélet* 2023/2. 228.o.

együttműködni, változni. A remény helyett marad a frusztráció, a reménytelenség, az az érzés, hogy ezentúl nincs mit veszíteni. „*A kegyelem vagy az elvileg lehetséges büntetés-félbeszakítás nem minősülhet olyan jelentőségű lehetőségnek, amely alkotmányosan kellőképp ellensúlyozná a tényleges életfogytiglani büntetés alkalmazásával járó teljes reményvesztést az ilyen büntetésre ítélték valamikori szabadulását illetően.*”⁶⁴

A közvélemény, a média is hatalmas nyomást gyakorol a jogalkotókra és jogalkalmazókra egyaránt. Fokozott társadalmi párbeszéd lenne szükséges arról, hogy a büntetőpolitika hosszú távon miként szolgálja a közérdeket, beleértve a rehabilitáció fontosságát és az emberi jogok tiszteletben tartását is. A média sokszor torzító tudósításai ellen is időszerű lenne a határozottabb fellépés, illetve nem szabadna hagyni, hogy csak azon ügyek kapjanak óriási média visszhangot, melyek egyből a legsúlyosabb büntetés kívánalmát erősítik a társadalomban. Azért lenne esszenciális a társadalmi párbeszéd fokozása, mert a nóvumnak számító rehabilitációs programok elindításához jelentős állami beruházás és hosszú távú politikai elköteleződés szükséges, amihez elengedhetetlen a társadalom, közvélemény támogatása.

5.1. Kategória-és kreditrendszer alkalmazása TÉSZ-eseknél

A 2024 március 1-jén hatályba lépő kategória-és kreditrendszer alapul szolgálhat a TÉSZ-es fogvatartottak büntetés-végrehajtásának megreformálásához.

A Bv.tv. 82.§ 6. és 8. pontja tartalmazza ezen fogalmak meghatározását. Eszerint kategória az egyéniesítés alapelve alapján működtetett végrehajtási környezet, amely igazodik az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatahoz, magatartásához, együttműködési készségéhez, és amely az elítélt szükségleteihez igazodó reintegrációs programok biztosításával szolgálja az egyéni bűnmegelőzési célok megvalósítását, kreditrendszer pedig az elítélt magatartása, együttműködési készsége és a reintegrációs tevékenység keretében nyújtott teljesítménye alapján számított kreditértékeken alapuló előmeneteli rendszer, amelyben a szabadságvesztés tartamához igazodóan rögzítésre kerül azon kreditpontok száma, amelynek összegyűjtése esetén az elítélt a kezdeti besoroláshoz képest átkerülhet egy kedvezőbb kategóriába, és amelyhez mérten az elítélt által megszerzett és a tőle levont kreditpontok számértéke határozza meg a kategóriák közötti előre- vagy visszatorlaszt.

⁶⁴ JUHÁSZ ZOLTÁN: Jog a reményhez. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről. *Fundamentum* 2005/2. 89.o.

A szabadságvesztés végrehajtásának rendjét ezentúl az elítélt egyéni körülményeinek figyelembevételével kijelölt kategória-besorolása határozza meg.⁶⁵ A TÉSZ-t töltő elítéltet az V. kategóriába kell sorolni, az I. vagy a II. kategóriába történő előresorolása a jelenlegi szabályozás szerint kizárt, továbbá a IV. vagy a III. kategóriába történő előresorolása esetén sem engedélyezhető számára látogató intézeten kívüli fogadása, kimaradás vagy eltávozás, és külső munkáltatásba nem vonható be.⁶⁶ A szabadságvesztés végrehajtása során az elítélt jogszabályban meghatározottak szerint a magatartása, az együttműködési készsége, és a reintegrációs tevékenységben való részvétele függvényében kreditpontokat, továbbá kiemelkedő teljesítménye alapján plusz kreditpontokat szerezhet, illetve fenyítése függvényében kreditpontokat veszíthet, amely a kategóriák közötti előresorolását vagy visszatorolását generálja.⁶⁷

A probléma az, hogy a Bv.tv. 83.§ (2) bekezdése szerint a TÉSZ célja kizárólag a társadalom védelme érdekében az ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítése, ebből adódóan a TÉSZ-es elítélteket csupán „örizzük, de nem javítjuk”. Esetükben a fogva tartás célja nem lehet más, mint maga a fogva tartás.⁶⁸ Ebből kifolyólag szükségszerű lenne az említett szakaszt akként módosítani, hogy az erőszakos többszörös visszaeső TÉSZ-esek esetében helyesen, a jelenlegivel megegyező maradjon a büntetés-végrehajtás célja, az első alkalommal TÉSZ-re ítéltknél viszont jelenjen meg a reintegráció, amely úgyszintén a kategória-és kreditrendszerre épülne. *„Az elítéltnak, ne feledjük, a büntetés elviseléséhez szüksége van arra, hogy legalább a fantázia szintjén el tudja képzelni a szabadulást. (...) Hosszú távon végső soron a hátralevő élet tervezéséről van szó. Arra kell törekedni, hogy már a büntetés kezdetén az elítéltnél kialakuljon egy elképzelés arról, hogy mi lehet vele, mit és hogyan érhet el.”*⁶⁹ Javaslatom, hogy huszonöt év elteltével az első alkalommal TÉSZ-re ítélték helyzetét egyebekben a magaviseletük, hozzáállásuk, reintegrációs tevékenységben való részvételük által az évek során szerzett kreditpontok alapján vizsgálják felül kötelező kegyelmi eljárás keretében, mivel elviekben a felülvizsgálati mechanizmus a társadalomba visszailleszkedés érdekében kerül létrehozásra. Ennek eredményeképp, negatív kimenetel esetén újabb öt év szabadságvesztés büntetés vár a reitens fogvatartottra, pozitív kimenetel esetén viszont azon nyomban elindulhat egy ötéves időtartam, mely során az elítélt átmeneti részlegre kerülne, ami

⁶⁵ Bv.tv. 97.§ (2) bekezdés

⁶⁶ Bv.tv. 97.§ (7) bekezdés

⁶⁷ Bv.tv. 99.§ (1) bekezdés

⁶⁸ CSÓTI ANDRÁS: i.m. 25.o.

⁶⁹ GARAMI LAJOS: i.m. 59-60. o.

a büntetés-végrehajtási szabályok enyhítésével járna, így különösen az elítélt külső munkáltatásban kivételesen részt vehet, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető, életrendjének a meghatározottsága csökkenthető, egyéni kockázatértékelése alapján az adott intézet kijelölt területén szabadon mozoghat.⁷⁰ Hiszen a reintegráció jegyében nem az elítélt fegyházbeli, a benti rendhez adaptálódott viselkedését kellene vizsgálni, hanem a kinti világban prognosztizálható önálló magatartását lenne célszerű megismerni.⁷¹ Amennyiben az öt év sikeresen telik, következhetne újabb öt év, mely már az egyre kiterjedtebb társadalmi felelősségvállalás jegyében telne, egyre nagyobb bizalmat szavazva az elítéltnak, a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) kínálta eszközökkel karöltve. Ebben az időszakban már nem csak munkavégzés céljából lehetne a fogvatartottat külső helyszínre engedni, hanem büntetés-végrehajtási intézeten kívüli szabadidős programok, mint állatmenhelyen történő segédkezés, sportolási lehetőségek, sporteseményen való részvétel miatt is, mindezt azonban folyamatosan ellenőrzött keretek között, melyre a következő pontban térek ki. Itt tanácsos lehet egy álszökési helyzet megteremtése is, vagy éppen egy töltetlen fegyver szabadon hagyása, hogy megfigyelhessük, együttműködik-e az elítélt, ezáltal hatalmas bizalomra szert téve vagy a megkísérlés mellett dönt, így szinte biztosan eljátszva az esélyét a mihamarabbi szabadulást tekintve. Érdekes kísérlet lehetne az is, hogy időről időre más büntetés-végrehajtási intézetbe kerül átszállításra az elítélt, ahol nem ismeri (ki) a személyzetet, a többi fogvatartottat, így megbizonyosodhatunk arról, hogy az idegen, új, stresszes környezet kivált-e belőle bármiféle agressziót. Természetesen ezen tíz év során is érvényben maradna a kategória-és kreditrendszer, csak a helyzethez igazodva, új kategóriákkal és új creditszerzési szempontokkal működne (például a szökési kísérlet legkisebb jele is egy kategória visszalépést jelentene, mely után fél évig semmilyen formában nem lenne lehetőség jobb kategóriába kerülni és a kedvezmények is nagy számban megvonásra kerülnének). A tíz év letelte után pedig a fenti szempontok mentén bátoríthatnánk kijelenteni, hogy az illető a társadalom szempontjából megbízható-e, feltételeesen szabadságra bocsátható-e vagy sem.

⁷⁰ Bv.tv. 103.§ (3) bekezdés

⁷¹ ANTAL SZILVIA – NAGY LÁSZLÓ TIBOR – SOLT ÁGNES: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata In: VIRÁG GYÖRGY (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 46. OKRI, Budapest, 2009. 93.o.

5.2. A mesterséges intelligencia bevonása a büntetés-végrehajtásba

Az Európai Parlament állásfoglalásának⁷² M. pontja sorolja fel, hogy a bűnüldöző szervek mely alkalmazásokban használják fel az MI-t. Ezek például az arcfelismerő technológiák, a gyanúsítottak adatbázisaiban való keresés, az emberkereskedelem vagy a gyermekek szexuális kizsákmányolása és bántalmazása áldozatainak azonosítása, az automatizált rendszámfelismerés, a beszédazonosítás, a beszélő azonosítása, a szájról olvasási technológiák, a hallás utáni megfigyelés (lövésfelderítő algoritmusok), az azonosított adatbázisok autonóm kutatása és elemzése, előrejelzés (prediktív rendfenntartás és bűnügyi forró nyomos elemzés), a viselkedésfigyelő eszközök, fejlett virtuális boncolás a halál okának megállapítására, a pénzügyi csalás és a terrorizmusfinanszírozás azonosítására szolgáló autonóm eszközök, a közösségimédia-figyelés (adatgyűjtés adatbányászati kapcsolatokhoz), és automatizált megfigyelési rendszerek különböző észlelési képességekkel (mint például szívritmusfigyelés és hőkamerák).

Az N. pontban szerepel, hogy számos országban az igazságszolgáltatás is alkalmazza az MI-eszközöket és -alkalmazásokat, többek között a visszaesés valószínűségének kiszámítása és a próbaidő meghatározása, az ítélezési gyakorlat kezelése vagy éppen a joghoz való könnyebb hozzáférés biztosítása során.

A büntetés-végrehajtásban főként a második öt éves periódusban lenne ajánlatos az MI segítségül hívása, amikor a fogvatartottnak egyre nagyobb mértékben szavazunk bizalmat. Itt lenne lehetőség az MI által nyújtott ellenőrzési eszközök felhasználására, amiket az első bekezdésben említettem. A viselkedésfigyelő eszközök, az automatizált megfigyelési rendszerek különböző észlelési képességekkel, mint a szívritmusfigyelés hasonlóan működnenek, mint a poligráf eszköz. Az illető csak abban az esetben kaphatna nagyobb „szabadságot”, ha viseli azokat az eszközöket, amelyek folyamatos jel-kapcsolatban állnak a büntetés-végrehajtási intézettel, így a szívverés legapróbb eltérésekor már fokozott figyelemmel követik, hogy hol jár, mit csinál, feltehetően mire készül. Az MI akár a foglyok menekülési kockázatainak felmérésére is képes.⁷³ Ezen felül pulzusmérő, vérnyomásmérő eszköz, bokára rögzíthető, távirányítással működő elektromos hullámokat kibocsátó sokkoló

⁷² Az Európai Parlament 2021. október 6-i állásfoglalása a mesterséges intelligenciáról a büntetőjogban, és annak a rendőrség és az igazságügyi hatóságok általi felhasználásáról büntetőügyekben (2020/2016(INI))

⁷³ KUHLE ANDREA: Összehasonlító tanulmány a mesterséges intelligenciáról mint szakértői bizonyítékról a kontradiktórius és inkvizitórius büntető igazságszolgáltatási rendszerekben. *Büntetőjogi Szemle* 2023/2., 41.o.

készülék, vénásan rögzített, folyékony halmazállapotú bénítószer, mely úgyszintén távirányítással adagolható a szervezetbe, mind-mind MI alapúak és a büntetés-végrehajtásban nagyszerűen alkalmazhatóak lennének. A RAND Corporation 2019-es jelentése a büntetés-végrehajtási intézetek biztonsága szempontjából kiemelt jelentőségű problémaként emelte ki a rabok nem ellenőrzött kommunikációját⁷⁴, amihez úgyszintén nagyban hozzájárulhatna az MI Magyarországon is. Kína és Hongkong kormánya például MI-t alkalmaz a fogvatartottak megfigyelésére Fitbit-szerű eszközökkel, amelyek folyamatosan nyomon követik a tartózkodási helyet és a biometrikus adatokat, például a pulzusszámot.⁷⁵ Más kínai börtönökben arcfelismerő és egyéb mesterséges intelligencia képességekkel felszerelt, hálózatra kapcsolt kamerákat használnak, hogy felismerjenek, folyamatosan nyomon kövessenek és megfigyeljenek minden egyes rabot éjjel-nappal, ezáltal egy átfogó jelentést kapva - beleértve a viselkedéselemzést is - minden egyes rabról, különböző MI funkciók, például arcfelismerés és mozgáselemzés segítségével⁷⁶, amikről akár hazai büntetés-végrehajtási intézmények is példát vehetnének.

A külföldön alkalmazott Personality Assessment Inventory (PAI) egy pszichológiai értékelő eszköz, amely a személyiség és a pszichopatológia különböző aspektusait méri, például a szorongást, a depressziót vagy az antiszociális viselkedést. A PAI egy 344 tételből álló önbevallásos kérdőív, amely csak negyedik osztályos olvasási szintet igényel, ezáltal érthetőbb a fogvatartottak számára, és előnyt jelent más, magasabb olvasási szintet igénylő önbevallásos mérésekkel szemben. A büntetés-végrehajtási intézetek a PAI-profilok segítségével jobban megérthetik a jövőbeli bűnelkövetést befolyásoló pszichológiai tényezőket⁷⁷, ami Magyarországon is „szolgálhatna mankóul” a feltételes szabadságra bocsátásról szóló verdikt meghozatala során. Mivel a kérdőívek elemzése meglehetősen időigényesnek bizonyul,

⁷⁴ RUSSO, JOE – WOODS, DULANI – SHAFFER, JOHN S. – JACKSON, BRIAN A: Countering threats to correctional institution security: Identifying innovation needs to address current and emerging concerns. Santa Monica, CA: RAND Corporation. 2019. (https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2933.html utolsó letöltés dátuma: 2024. november 1.)

⁷⁵ BALA, NILA – TRAUTMAN, LARS: “Smart” technology is coming for prisoners, too. Slate. April 30 2019. (<https://slate.com/technology/2019/04/smart-ai-prisons-surveillance-monitoring-inmates.html> utolsó letöltés dátuma: 2024. november 1.)

⁷⁶ CHEN, STEPHEN: No escape? Chinese BIP jail puts AI monitors in every cell ‘to make prison breaks impossible.’ South China Morning Post. 1 April 2019. (<https://www.scmp.com/news/china/science/article/3003903/no-escape-chinese-vip-jail-puts-ai-monitors-every-cell-make> utolsó letöltés dátuma: 2024. november 1.)

⁷⁷ MICHELLE NEWBERRY – RICHARD SHUKER: Personality Assessment Inventory (PAI) Profiles of Offenders and Their Relationship to Institutional Misconduct and Risk of Reconviction. *Journal of Personality Assessment* Volume 94, Issue 6. 2012. 586-592.o.

továbbá még nagyobb személyi állományt igényelne, ezek elvégzésekor is támaszkodhatnánk az MI rendkívül gyors, nagy mennyiséget is tökéletesen bíró, precíz adatelemző tevékenységére.

Ugyanakkor elvárható ezekkel kapcsolatban öt minimumkövetelmény betartása. Első a felelősség és jogorvoslat. A felmerülő problémák időben történő orvoslásáért felelős személyt kell kijelölni. Második a megmagyarázhatóság, azaz biztosítani kell, hogy mindenki értse a technológia működését. A harmadik a pontosság, az esetleges hiba forrásai azonosíthatóak, megfogalmazhatóak legyenek, a várható és legrosszabb esetek következményei érthetőek legyenek. A negyedik a méltányosság, vagyis annak biztosítása, hogy az algoritmikus előrejelzések ne okozzanak megkülönböztető vagy igazságtalan hatásokat a különböző demográfiai csoportok összehasonlításakor és végezetül fontos az ellenőrizhetőség. Lehetővé kell tenni az érdekelték számára az algoritmus viselkedésének vizsgálatát, megértését és felülvizsgálatát olyan információk közzététele révén, amelyek lehetőséget biztosítanak a nyomon követésre, ellenőrzésre vagy kritikára, többek között részletes dokumentáció biztosítása útján.⁷⁸

6. Záró gondolatok

6.1. Dilemmák

Az MI alapú készülékekkel az a legnagyobb gond, hogy az általuk hozott döntések következményeiért nem lehet pontosan behatárolni, hogy ki és milyen módon tartozik felelősséggel⁷⁹. Maga a technológia vagy netán az éppen annak megfigyelésére beosztott büntetés-végrehajtásban dolgozó? Az elítélteknél pedig, ha bármi rosszul sül el, félremegy, annak nagyon súlyos következményei lehetnek, mint például egy sikeres szökés vagy egy ártatlan ember életének kioltása. Ezen felül rendkívül költséges ezeknek a technológiáknak a bevezetése, alkalmazása és persze a karbantartása is. Folyamatos frissítést igényelnek a szoftverek, különben az elavult rendszer - a már előbb említettekhez hasonló - katasztrófát is

⁷⁸ AGUIRRE, KATHERINE – BADRAN, EMILE – MUGGAH, ROBERT: FUTURE CRIME: Assessing twenty first century crime prediction, Jul. 1, 2019, pp. 8. (<https://www.jstor.org/stable/resrep20640.8?seq=2> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

⁷⁹ G. KARÁCSONY GERGELY: Inkább bízunk a robotokban? A mesterséges intelligencia döntéseiért való emberi felelősség kritikája. *Jog-Állam-Politika*, 2020. Különszám, 31.o.

okozhat. Nem csak pénzügyi függésről beszélhetünk azonban, hanem a külföldi országok MI rendszereitől is függő helyzetbe kerülhetünk, mind anyagilag, mind szellemileg. Az MI technológia olyan nagyvállalatoké, akik képesek monopolhelyzetet is létrehozni a piacon, ezáltal folyamatosan növelve ezen technológiák alkalmazási költségeit. Amennyiben ezt valamilyen oknál fogva nem tudnánk tovább finanszírozni, akkor ennek észlelésekor rövid időn belül hatalmas változtatásokat kellene eszközölnünk a büntetés-végrehajtás szabályozásában, ugyanis onnantól kezdve nem lehetnénk az MI-re utalva, mindez pedig szinte kivitelezhetetlen. Aggodalomra ad okot az is, hogy a prediktív eszközök igazságtalanul célozhatják meg a bűncselekmények elkövetőit. Például a COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) keretrendszer, amelyet az amerikai bíróságok használnak annak meghatározására, hogy az elítélt bűnözők milyen valószínűséggel követnek el jövőbeni bűncselekményeket, elfogultnak bizonyult a kisebbségekkel szemben⁸⁰, tehát lehetséges, hogy a rendszer a magyar büntetés-végrehajtás során az előítéletekből kiindulva ugyanazon cselekmény elkövetésekor hamarabb jelezne egy kisebbséghez tartozó személynél.

Az anyagiaknál maradva, a TÉSZ-es elítéltek reintegrációját elősegítő intézkedések is rendkívül költségesek. A személyzet növelése elengedhetetlen lenne, hogy minden erre jogosult TÉSZ-est a megfelelő körülmények között készíthessünk fel a társadalomba való visszailleszkedésre. A külsős programok, az azokon való részvétel biztosítása, például a szállításhoz szükséges közlekedési eszközökkel, amelyek belülről és kívülről is „elítélt-biztosak” nagy mértékű ráfordítást igényelnek. Nem szabad megfeledkeznünk emellett az áldozatokról, azok hozzátartozóiról sem, akik tekintetében felmerül a kérdés, hogy ők miért nem kapnak huszonöt vagy éppen negyven évre szóló anyagi támogatást, ami például szakemberek igénybevételét fedezhetné számukra, ezzel is elősegítve a traumák, a gyász feldolgozását. Illetve az is érdekes szempont, hogy nem lenne-e célszerűbb inkább a bűnözés megelőzésére, a szegregált településeken az oktatás fellendítésére fordítani ezt a mennyiségű összeget, ami a büntetés-végrehajtás reformjához egyébként szükséges lenne.

Felvetődhet a kérdés, jogosan, hogy amennyiben a TÉSZ-ből történő feltételes szabadságra bocsátást megelőző öt plusz öt év - mely huszonöt év után kezdődhet el – eredményesen eltelik és az a döntés születik, hogy az elítélt feltételes szabadságra bocsátható, akkor nem kerülnek-e hátrányosabb helyzetbe azok az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték a TÉSZ-esekkel szemben, akik esetében a Btk. 43.§ (1) bekezdésében foglaltak szerint a feltételes szabadságra bocsátás időpontját harmincöt és negyven év közötti időtartamban határozták meg. Nem

⁸⁰ Uo. pp. 9.

mehetünk el mellett sem, hogy jelenleg a Btk. a határozott idejű szabadságvesztés generális maximumát szintén huszonöt évben állapítja meg, mint ahogyan javaslatom szerint a TÉSZ-ből történő feltételes szabadságra bocsátáshoz szükségképpen kötelező kegyelmi eljárásra sor kerülne, ami így kissé kiüresítené a TÉSZ intézményét. A jogalkotónak ebben az esetben tehát a Btk.-ban szereplő büntetési tételeken felül a 43.§ említett bekezdésében foglaltakat is módosítani szükséges, például a feltételes szabadságra bocsátás időpontját az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítétek esetében harminc évben maximálni, ami már a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény és értelemszerűen a Bv. tv. egyidejű módosításával is járna, azonban sokkalta arányosabb pönalizációra nyílna ezáltal lehetőség⁸¹. Ez a gondolatmenet azonban túlmutat e dolgozat keretein.

Az viszont még mindenképpen megemlítendő, hogy a társadalom élesen bírálja a „volt TÉSZ-esek” lehetséges szabadulását. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogintézményét vizsgálta Rátkai Tímea, ami során kiemelt kérdésként vetődött fel, hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a szabadulást követő reintegrációra. Ennek köztudottan alapvető feltétele a társadalom befogadóképessége, azaz a hajlandóság arra, hogy elfogadják azokat a szabadlábra helyezett személyeket, akik a továbbiakban közvetlen környezetük részévé válnak, és mindennapi életükben szomszédként, munkatársként, barátként vagy családtagként jelennek meg. A vizsgálat során különböző élethelyzeteket sorolt fel azt követően, hogy egy életfogytig tartó szabadságvesztésre vagy TÉSZ-re ítélt a büntetése után szabadul. A válaszadókat arra kérte, hogy egytől tízes skálán értékeljék ezeket az élethelyzeteket úgy, hogy egyest adjanak arra, ami egyáltalán nem zavarná és tízest arra, ami pedig nagyon zavarná őket. Az eredményből egyértelműen kitűnik, hogy a megkérdezettek túlnyomó része ellenezné, hogy a környezetében erőszakos bűncselekmények elkövetőit kelljen elviselnie. Az elutasítás mértékét tekintve sokat számít a közelség, egy esetleges családi kapcsolattal szemben szinte teljes az elutasítás, de még a munkahelyi vagy a távolabbi lakóhelyi jelenlétet is nagyon sokan ellenzik.⁸²

A megtorlás, az áldozatok hozzátartozóinak járó elégtétel is lényeges szempont, amikor a TÉSZ intézményének regulázására gondolunk, ugyanis akik TÉSZ-re ítéltetnek minden bizonnyal élet és testi épség elleni bűncselekményt követtek el, mégpedig meglehetősen kegyetlen módon. Dávid Lilla megfogalmazásával élve „a *\"TÉSZ\"-ben rejlő reménytelenség*

⁸¹ CZEBE ANDRÁS: Gondolatok a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés hazai szabályozásáról. *Kúriai Döntések (BH) Fórum* rovata 2023/12.

⁸² RÁTKAI TÍMEA: A TÉSZ végrehajtásának és az ítélték reintegrációjának megítélése a bevezetése óta eltelt 25 év tükrében – reprezentatív közvélemény-kutatás 2023. *Jogelméleti Szemle* 2024/1. 78-79.o.

*jelenthetett reményt a sértettnek, hozzátartozóinak, hogy az olyan bűnelkövetőtől, akinek esetében a határozott ideig tartó szabadságvesztés többször is eredménytelennek bizonyult, az állam védelmet nyújt. Kérdés tehát, hogy az államnak miért csak a fogvatartott számára kell garantálnia, hogy nem teszi ki őt az elkerülhetetlen meghaladó szorongásnak vagy megpróbáltatásnak.*⁸³

6.2. Összegzés

Továbbra is hangsúlyozandó, hogy nem a TÉSZ intézményével van a probléma, hanem a túlságosan hosszú és bizonytalan „várakozási idővel”, ebből kifolyólag „(...) *nem az életfogytig tartó szabadságvesztés eltörlése a cél, hanem a végrehajtás során alkalmazott felülvizsgálat rendszerének a finomhangolása szükséges.*”⁸⁴ A kötelező kegyelmi eljárás szabályozásával összefüggésben azonban alkotmányjogi panasz még nem került benyújtásra, pedig a jelenlegi direktíváról már a gyakorlatban történő alkalmazása előtt biztos állítható, hogy nem biztosítja a TÉSZ de facto csökkenhetőségét, ezáltal egyezmény-és alaptörvény-ellenes. Elmondható ugyan, hogy létezik egy felülvizsgálati mechanizmus a magyar jogrendszerben, aminek rendeltetése annak megállapítása, hogy a társadalomba visszailleszkedésnek eljött-e az ideje, jöllehet a Bv.tv. 83.§ (2) bekezdése ezen rendeltetést egyelőre kiüresíti, ezáltal a kötelező kegyelmi eljárás értelmét veszti. A sikeres reintegrációs tevékenység pedig nélkülözhetetlen elem a jelenlegi büntetés-végrehajtási rendszer legégetőbb problémájának, a túlszűfolttségnek a kezelésében. A jelenkori fogvatartotti létszám sajnos meghaladja azt a keretet, amely a jelenlegi büntetés-végrehajtási infrastrukturális és személyi keretek között adekvátan kezelhető lenne. Ezért egyértelműen kijelenthető, hogy az eredményes reintegráció a fogvatartott és a társadalom mellett, a büntetés-végrehajtás érdekeit is nagyban szolgálja.⁸⁵ Mindenképpen szükséges lenne tehát egy alkotmányosan legitimizálható, független felülvizsgálati mechanizmust bevezetni, melynek lényege az lenne, hogy minden első alkalommal TÉSZ-re ítélt személy számára biztosított legyen egy reális és rendszeres felülvizsgálati lehetőség, mindez a kategória-és kreditrendszer alapján. Dolgozatom során erre vonatkozóan kívántam javaslatokkal élni. Ajánlásom révén úgy vélem, hogy hazánk eleget tehet a Bíróság azon

⁸³ DÁVID LILLA: i.m. 677.o.

⁸⁴ BÉKÉS ÁDÁM: Életfogytig tartó vita? - Tennivalók egy strasbourgi döntés kapcsán. *Iustum Aequum Salutare* 2014/3. 7.o.

⁸⁵ KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer. *Alkotmánybírósági Szemle* 2024/1. 17.o.

elvárásainak, melyek szerint egyrészt az elítélt elengedhetetlen, hogy tudomással bírjon azokról a feltételekről, amik teljesítése esetén őt feltételesen szabadságra bocsáthatják. Például megfelelő számú kredit szerzése az aktivitás, jó magaviselet, elköteleződés által, ezáltal pedig egyre jobb és jobb kategóriába történő átsorolás egészen biztosan egy alapvető kritériuma lenne a feltételes szabadság lehetőségének. Másrészt a kétszer öt év „próbaidő” során kiderül az is, hogy a szabadságvesztés büntetés folytatása legitim büntetőjogi indokok alapján indokolt lenne további évekre menően. A rehabilitáció is megvalósul a gyakorlatban az egyre szélesebb körű külsős programokon való részvétel által, mely során felügyelet mellett, de mégis „érintkezhetnek” a TÉSZ-es fogvatartottak a külvilággal, a társadalommal. Végezetül érdemes lenne megfontolni azon állítást, hogy a társadalomba történő visszailleszkedés elősegítése azért lenne esszenciális, mert *„Nem benti jó rabokra, hanem kinti törvénytisztelő állampolgárookra van szükség.”*⁸⁶

⁸⁶ Palló József "A progresszivitás alapelveinek kiteljesedése az új Bv. novellában" c. előadása "A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL.törvény elfogadásának 10. évfordulója és a folyamatban lévő reformok" című szakmai konferencián (Budapest, 2023. október 17.).

TANULMÁNYOK, FOLYÓIRATOK

AGUIRRE, KATHERINE – BADRAN, EMILE – MUGGAH, ROBERT: FUTURE CRIME: Assessing twenty first century crime prediction, Jul. 1, 2019, pp. 8-9.

(<https://www.jstor.org/stable/resrep20640.8?seq=2> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

ANTAL SZILVIA – NAGY LÁSZLÓ TIBOR – SOLT ÁGNES: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata In: VIRÁG GYÖRGY (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 46. OKRI, Budapest, 2009.

APPLETON, CATHERINE – GILMAN, HANNAH: Sentenced to die in prison: reflections on whole life orders. *Prison Service Journal* 261, 2022. (chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcglclefindmkaj/https://www.crimeandjustice.org.uk/sites/crimeandjustice.org.uk/files/PSJ%20261%2C%20Sentenced%20to%20die.pdf utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

BALA, NILA – TRAUTMAN, LARS: “Smart” technology is coming for prisoners, too. Slate. April 30 2019. (<https://slate.com/technology/2019/04/smart-ai-prisons-surveillance-monitoring-inmates.html> utolsó letöltés dátuma: 2024. november 1.)

BALÁZSY PÉTER: Kegyetlen kegyelem? – A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője. *Büntetőjogi Szemle* 2018/2.

BEDAU, ADAM HUGO: Imprisonment vs Death: Does Avoiding Schwarzschild's Paradox lead to Sheleff's Dilemma?, *Albany Law Review*, Vol. 54, 1990, pp. 481-495.

BELOVICS ERVIN: Büntetőjog I. Általános Rész. Harmadik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2020.

BÉKÉS ÁDÁM: Életfogytig tartó vita? - Tennivalók egy strasbourgi döntés kapcsán. *Iustum Aequum Salutare* 2014/3.

BERNAZ, NADIA: Life Imprisonment and the Prohibition of Inhuman Punishments in International Human Rights Law: Moving the Agenda Forward, Human Rights Quarterly, May 2013, Vol. 35, No. 2 (May 2013), pp. 470-497.

BOLYKY ORSOLYA – NAGY LÁSZLÓ TIBOR – SOLT ÁGNES – SZABÓ JUDIT: Az életfogytig tartó szabadságvesztés jogalkalmazási gyakorlata. In: Kriminológia Tanulmányok 54. Budapest, 2017.

BORBÍRÓ ANDREA – GÖNCZÖL KATALIN – KEREZSI KLÁRA – LÉVAY MIKLÓS (szerk): Kriminológia. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019.

BOROS JÁNOS – CSETNEKY LÁSZLÓ: Börtönpszichológia. Rejtjel, Budapest, 2002.

Büntetés-végrehajtási pszichológia. Büntetés-végrehajtási szervező. 2022. január 31.

CHEN, STEPHEN: No escape? Chinese BIP jail puts AI monitors in every cell 'to make prison breaks impossible.' South China Morning Post. 1 April 2019.

(<https://www.scmp.com/news/china/science/article/3003903/no-escape-chinese-vip-jail-puts-ai-monitors-every-cell-make> utolsó letöltés dátuma: 2024. november 1.)

CZEBE ANDRÁS: Gondolatok a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés hazai szabályozásáról. *Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata* 2023/12.

CZINE ÁGNES: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? *Miskolci Jogi Szemle* 2019/2. különszám 1. kötet

CSÓTI ANDRÁS: A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. *Börtönügyi Szemle* 2005/2.

DÁVID LILLA: A kötelező tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés értelmezése a Kúria 3/2020. számú büntető jogegységi határozata kapcsán. *Magyar Jog* 2021/11.

ÉLES ÉVA – MATOVICS CSABA – TIKÁSZ SÁNDOR: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős fogvatartási tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle* 2018/2.

G. KARÁCSONY GERGELY: Inkább bízzunk a robotokban? A mesterséges intelligencia döntéseiért való emberi felelősség kritikája. *Jog-Állam-Politika*, 2020. Különszám

GARAMI LAJOS: Élő halottak? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának fő problémái. *Börtönügyi Szemle* 1999/2.

GELLÉR BALÁZS: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti megfontolások tükrében. In: HOLLÁN MIKLÓS – BARABÁS A. TÜNDE (szerk.): A negyedik magyar büntetőkódex régi és újabb vitakérdései. MTA TK JTI és OKRI, Budapest, 2017.

GÖRGÉNYI ILONA – GULA JÓZSEF – HORVÁTH TIBOR – JACSÓ JUDIT – LÉVAY MIKLÓS – SÁNTHA FERENC – VÁRADI ERIKA: Magyar Büntetőjog. Általános rész. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2012.

JUHÁSZ ZOLTÁN: Jog a reményhez. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről. *Fundamentum* 2005/2.

JUHÁSZ ZSUZSANNA: Állatterápia börtönkörnyezetben. *Miskolci Jogi Szemle* 2021/1.

JUHÁSZ ZSUZSANNA: Büntetőjogi szankciók és végrehajtásuk. Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2020.

KADLÓT ERZSÉBET - KARSAI DÁNIEL: A fizikai integritás védelmi szintje Magyarországon - 3. cikkel kapcsolatos magyar ügyek Strasbourgban. *Állam-és jogtudomány* 2017/4.

KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer. *Alkotmánybírósági Szemle* 2024/1.

KUHL ANDREA: Összehasonlító tanulmány a mesterséges intelligenciáról mint szakértői bizonyítékról a kontradiktórius és inkvizitórius büntető igazságszolgáltatási rendszerekben. *Büntetőjogi Szemle* 2023/2.

LÉVAY MIKLÓS – KOVÁCS KRISZTINA – DOSZPOTH ANNA: Ha már a kiszabáskor életfogytig szól, akkor embertelen a büntetés. *Fundamentum* 2014/3.

MATOVICS CSABA: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle* 2009/2.

MAVRONICOLA, NATASA: Inhuman and Degrading Punishment, Dignity, and the Limits of Retribution, *The Modern Law Review*, Vol. 77, No. 2, March 2014, pp. 292-307.

MEZEY BARNA: Örökös fogság (Az életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés kezdetei). *JOG.történet*. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. szeptember 13. (<https://mtajogtortenet.elte.hu/media/e5/0d/cbc7fc181e7a03b5d7663af63cc44fec475792388102094dca3d132df30f/Mezey-Barna-orokos-fogsag.pdf> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

MICHELLE NEWBERRY - RICHARD SHUKER: Personality Assessment Inventory (PAI) Profiles of Offenders and Their Relationship to Institutional Misconduct and Risk of Reconviction. *Journal of Personality Assessment* Volume 94, Issue 6. 2012. 586-592.o.

NAGY FERENC: A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban. *Börtönügyi Szemle* 2014/4.

POLT PÉTER: Új Btk. kommentár 2. kötet. Általános rész. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013.

PÁPAI-TARR ÁGNES: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának tapasztalatairól. *Jog-Állam-Politika* 2024/1.

RÁTKAI TÍMEA: A TÉSZ végrehajtásának és az elítéltek reintegrációjának megítélése a bevezetése óta eltelt 25 év tükrében – reprezentatív közvélemény-kutatás 2023. *Jogelméleti Szemle* 2024/1.

RUSSO, JOE – WOODS, DULANI – SHAFFER, JOHN S. – JACKSON, BRIAN A: Countering threats to correctional institution security: Identifying innovation needs to address current and emerging

concerns. Santa Monica, CA: RAND Corporation. 2019.

(https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2933.html utolsó letöltés dátuma: 2024. november 1.)

SAPSFORD, R. J.: Life-Sentence Prisoners: Psychological Changes During Sentence, *The British Journal of Criminology*, April 1978, Vol. 18, No. 2 (April 1978), pp. 128-145.

SOLT ÁGNES: A tényleges életfogytiglan – a tényleges bűnhődés. *Erdélyi Jogélet* 2023/2.

SOLT ÁGNES: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata. *Börtönügyi Szemle* 2018/2.

SZOMORA ZSOLT: Továbbra sem tisztázott a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmánykonformitása. *Magyar Jog* 2024/2.

VAN ZYL SMIT, DIRK– APPLETON, CATHERINE: Life imprisonment: A global human rights analysis. Harvard University Press, 2019. (<https://counciloncj.foleon.com/tfls/long-sentences-by-the-numbers/an-international-perspective> utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

AZ EJEB ÜGYEI

10511/10. számú ügy

21906/04. számú ügy

33640/20. számú ügy

36295/02. számú ügy

37871/14. számú ügy

3896/10. számú ügy

39734/15. számú ügy

52374/15. számú ügy

5310/71. számú ügy

53364/15. számú ügy

73593/10. számú ügy

73986/14. számú ügy

4413/06. számú kérelem

TÖRVÉNYEK, JOGSZABÁLYOK

1978. évi IV. törvény

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

2012. évi C. törvény

2013. évi CCXL. törvény

2014. évi LXXII. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról

3/2020. számú BJE határozat

23/1990. (X.31.) AB határozat

EGYÉB FORRÁSOK

Az Európai Parlament 2021. október 6-i állásfoglalása a mesterséges intelligenciáról a büntetőjogban, és annak a rendőrség és az igazságügyi hatóságok általi felhasználásáról büntetőügyekben (2020/2016(INI))

Palló József "A progresszivitás alapelvének kiteljesedése az új Bv. novellában" c. előadása "A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL.törvény elfogadásának 10. évfordulója és a folyamatban lévő reformok" című szakmai konferencián (Budapest, 2023. október 17.).

<https://bv.gov.hu/hu/hosszuidos-specialis-reszleg> (utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

<https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-january-to-march-2024/offender-management-statistics-quarterly-january-to-march-2024> (utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html (utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

<https://www.sentencingcouncil.org.uk/sentencing-and-the-council/types-of-sentence/life-sentences/> (utolsó letöltés dátuma: 2024. október 30.)

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának adatszolgáltatása